

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ И ЛИКОВНА АКАДЕМИЈА
ПУБЛИКАЦИЈА НА СТУДЕНТСКИ ТРУДОВИ И ПЛАКАТИ

НЕ Е ШЕГА: ДИСКРИМИ

УРЕДНИЦИ:
доц. д-р АНА НИКОДИНОВСКА КРСТЕВСКА
вон. проф. м-р ЈАНА ЈАКИМОВСКА

ШТИП, 2018

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

342.72/.73:316.647.82(082)

НИКОДИНОВСКА Крстевска, Ана

Антидискриминација, превенција на говор од омраза и криминал од омраза [Електронски извор] / уредници Ана Никодиновска Крстевска, Јана Јаковска. - Штип : Универзитет ‘Тоце Делчев’-Штип, Правен факултет и Ликовна академија, 2018

Начин на пристап (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/715>. - Текст во PDF формат, содржи 127 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 04.04.2018. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-244-511-3

1. Јаковска, Јана [автор]

а) Човекови права и слободи - Дискриминација - Зборници

COBISS.MK-ID 106874122

ПРЕДГОВОР

Трудовите, презентирани во оваа публикација, претставуваат плод од многуте активности коишто Правниот факултет при УГД – Штип, под менторство на доц. д-р Ана Никодиновска Крстевска и проф. д-р Страшко Стојановски, ги остваруваше заедно со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, во рамките на проектот „Превенција од дискриминација и постапување во случаи на криминал од омраза и говор на омраза“, во 2015/2016/2017 г. Во таа насока, Правниот факултет организираше повеќе обуки од различни области наменети за студенти, дебати, летни школи за човекови права и кривично право, конференции, публикации, студиски посети и други активности поврзани токму со човекови права, со превенција од дискриминација, со говор на омраза и со криминал од омраза.

Многу интересен е фактот што во сферата на човековите права и борбата против дискриминацијата, Правниот факултет најде многу заеднички точки и полиња на соработка со Ликовната академија. Иако на прв поглед оваа соработка се чинеше дека не е остварлива, сепак, широките погледи и сестраноста на студентите, овозможиле соединување на две навидум различни области на делување, правото и уметноста, кои во суштина имаат повеќе заеднички точки.

Соработката која се остваруваше со Ликовната академија, под менторство на вон. проф. м-р Јана Јакимовска, се спроведе во рамките на две активности. Првата, по повод промоцијата на изданијата од Правниот факултет во рамките на одбележувањето на Денот на Европа, каде што студентите од Ликовната академија подготвија изложба на дела со наслов „Дискриминација“ и втората, по повод работилницата „Слобода на изразување“ наменета за студентите од новинарство и правни студии, при што студентите од Ликовната академија подготвија изложба на тема „Цензура“.

Тргувајќи од желбата оваа соработка да продолжи и да се продлабочи, двата факултета се одлучиле да подготват публикација, која ќе ја отслика досегашната соработка на овие две единици. Така, од Правниот факултет издвоивме одбрани трудови од областа на превенцијата од дискриминација, говорот на омраза и криминалот од омраза, кои беа презентирани од студенти од Правниот факултет на Првата студентска конференција „Социјална стабилност, владеење на правото и недискриминација“ во 2015 г., додека од Ликовната академија, ги прикажуваме делата на студентите кои беа презентирани на изложби во рамките на гореспоменатите активности.

Длабоко се надеваме дека нашето делување ќе придонесе кон подигнување на јавната свест за почитување на човековите права

во македонското општество, и кон постигнување повисок степен на толеранција, што во крајна линија може да ги продлабочи демократските вредности на политичкото и на општественото делување во македонското општество.

На крај, може само да речеме: Делата сами по себе зборуваат...

Д-р Ана Никодиновска Крстевска

Правен факултет,
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

СЛИКАТА, ЗБОРОТ И ПОРАКАТА

Уште првиот пат кога колешката доц. д-р Ана Никодиновска Крстевска од Правниот факултет ми спомена дека би сакала да ги покани студентите од Ликовна академија да земат учество со изложба на настаните кои ги подготвуваа на тема превенција од дискриминација на нивниот факултет, знаев дека тоа претставување нема да оди лесно со вообичаените форми на изразување кои нашите студенти најчесто ги користат – класичната слика, скулптура и цртеж.

Имено, класичните уметнички форми, комплексни по својата композиција, содржина и естетика, не се нужно наративни. А кога постои тема на која треба да се одговори, наративноста и пораката се нужни. Класичните ликовни форми бараат време за контемплација, тие комуницираат со гледачот на многу нивоа, и со него разменуваат безброј пораки, при што многу често пораката која гледачот ја добива не е нужно онаа која авторот ја праќа. Иако тоа е можеби најблагородната карактеристика на уметноста, сметав дека кога се работи на конкретна тема, многу е важно пораката да биде пренесена и да биде пренесена точно. Затоа, уште пред да се консултирам со моите студенти, предложив да направиме изложба на плакати на тема Дискриминација.

Зошто плакат, што е тоа што го прави плакатот поподатлив медиум за одредени видови комуникација? Плакатот е форма која во себе, освен визуелна, може да инкорпорира и текстуална порака, а изразот може да варира од комплексен до ултра минималистички. Плакатот, за разлика од други уметнички форми, може да биде „консумиран“ инстантно и естетски, но и значенски. Тој може да пренесува низа од пораки и досетки, но може да пренесе и една конкретно јасна порака, без притоа да изгуби од својата естетичност.

Имајќи го сето ова предвид, на студентите од Ликовна академија им предложив заедно да изработиме плакати со минималистички израз, надополнети со текстуални пораки кои на различни начини ќе ја обработат темата на дискриминација – расна, полова, сексуална, религиска, национална, естетска.

За кус период, со дружни сили, безброј скици споделени идеи, со неколкумина студенти-доброволци, изработивме 15-тина плакати со кои се претставивме на изложбата наречена „Дискриминација?“ во мај 2017 година. Изложбата побуди толку позитивни реакции што соработката ја продолживме и за следната активност поврзана со „Слободата на

изразување“. Интересот кај студентите од Ликовна академија исто така се зголеми, така што за оваа изложба во ноември 2017-та на истиот принцип успеавме да иработиме дури 25 плакати.

Во оваа публикација, освен трудовите на студентите од Правниот факултет, се содржани поголемиот број творби на студентите од Ликовна академија, од обете изложби. Она што ги обединува не е само чистиот израз, туку и благородноста на обработената тематика. Дискриминацијата и цензурата се еднакво непожелни во општество кое се стреми кон слобода, среќа и благосостојба на своите граѓани, а борбата против нив мора да е гласна, јасна, недвосмислена и сликовита – токму какви што се трудовите и плакатите на студентите од Универзитет „Гоце Делчев“.

вон. проф. м-р Јана Јакимовска

Ликовна академија
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

АНТИДИСКРИМИНАЦИЈА, ПРЕВЕНЦИЈА НА ГОВОР ОД ОМРАЗА И КРИМИНАЛ ОД ОМРАЗА¹

- 9 АМЕДОВ Абдуљ**
*ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА НАЦИОНАЛНА
ПРИПАДНОСТ*
- 13 БОЖИНОВСКА Елица**
*ПРАВО НА АБОРТУС И ЗАКОНСКИТЕ ПРОЦЕДУРИ ПРИ
ОСТВАРУВАЊЕ НА ОВА ПРАВО*
- 21 ЗАХОВА Цветанка и КОСТУРАНОВА Ана**
*ГОВОРОТ НА ОМРАЗА ВО ЈАВНИОТ ДИСКУРС И НИВОТО НА
НЕГОВА ТОЛЕРАНЦИЈА ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО*
- 29 ЈОВАНОВА Душица**
ГОВОР НА ОМРАЗА И МЕДИУМИ
- 35 КАРОВА Марина**
*ЗАБРАНАТА ЗА ТОРТУРА НА МЕЃУНАРОДНА И НАЦИОНАЛНА
СЦЕНА*
- 43 МАРИНКОВА Марија**
ГОВОР НА ОМРАЗА И МЕДИУМИ
- 71 НИКОЛОВ Иван и КАРОВА Марина**
СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
- 77 НИКОЛОВ Иван**
КРИМИНАЛ ОД ОМРАЗА И МАРГИНАЛИЗИРАНИ ГРУПИ
- 85 ТРАЈКОВА Александра**
*РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА
ЖЕНАТА*

¹ Текстовите кои се прикажани во оваа публикација се текстови кои произлегуваат од Првата студентска конференција „Социјална стабилност, владеење на правото и недискриминација“, која ја организираше Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, Правниот факултет при Државниот универзитет во Тетово и Мисијата на ОБСЕ во Скопје, во 2015 г., во рамките на проектот „Превенција од дискриминација, говор од омраза и криминал од омраз“. Трудовите се веќе објавени во студентското списание ‘Students Social Science Journal бр. 4 од 2017, во издание на Правниот факултет при УГД – Штип (ISSN 2545-4021).

АМЕДОВ Абдуљ

ДИСКРИМИНАЦИЈА ВРЗ ОСНОВА НА НАЦИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ

Апстракт: Предмет на оваа истражување е да се опише сликовитото дискриминацијата врз основа на националната и етничката припадност во нашата држава, односно за директната и индиректната дискриминација врз припадниците на една нација, етничка група, вероисповест, боја на кожата. Предмет на истражување ќе бидат ромската и турската нација, како етнички групи кои најмногу ја чувствуваат дискриминацијата во секојдневното, како на пример, преку нивна маргинализација, непочитување и не услужување во угостителските места во нивните населени места, преку ограничување на нивното право на слободно движење и информирање, нивно негирање на постоење во заедницата и непочитување на нивната етничка култура. Истражувањето се потпира на анализа на содржина на интервјуа со припадници на малите етнички заедници во Струмица, односно Ромите и Турците. Како заклучок од ова истражување, се издвојува мислењето дека за борба против дискриминацијата е потребно формирање на голем број на невладини организации за правата на припадниците на малите етнички заедници, како и усвојување на програми со кои би се унапредил статусот на заедниците во општеството.

Клучни зборови: *маргинализација, негирање, кохезија, солидаризирање, етничка култура*

Вовед

Што е дискриминација и какви видови на дискриминација постојат?

Дискриминација значи секое правење разлика, искористување или ограничување на луѓето врз основа на нивните колективни идентитети (пол/род, класа, етнос, сексуален идентитет) со што ги загрозува или оневозможува остварувањето или заштитата на нивните човекови права и слободни. Дискриминацијата понатамо може да се разликува во два вида, и тоа: директна и индиректна дискриминација.

Директната дискриминација претставува отворено дискриминаторско однесување и постапување, додека пак индиректната дискриминација, претставува вид на дискриминација односно однесување или постапување кое на прв поглед се чини дека не е дискриминаторско,

но сепак во суштина врши дискриминација. Освен директната и индиректната дискриминација, постои и вознемирување, а тоа претставува појава на непожелно однесување врз основа на расно или етичко потекло на едно лице со цел да се наруши неговото достоинство или да создаде заплашувачко непријателско, деградирачко понижувачко или навредливо опкружување.

На 8 април 2010 год. е донесен Законот за заштита и спречување од дискриминација. Со овој закон се обезбедува спречување и заштита од дискриминација во остварувањата на правата загарантирани со Уставот на РМ, со законот и со ратификувани меѓународни договори. Заштитата и забраната од дискриминацијата се однесува на сите физички и правни лица од јавниот и приватниот сектор во процесот на остварување на права и слободите загарантирани со Уставот и со законите на РМ. Според законот се забранува секоја директна или индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација, како и помагање во дискриминаторско постапување врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етичка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, возраст, брачна состојба, имотен стан и која била друга основа со која е предвидена со закон или ратификуван меѓународен договор.

Дискриминаторска основа - раса и етничко потекло

Во оваа основа спаѓаат:

- раса
- боја на кожа
- национално или етничко потекло¹

Сведоци сме дека во светот посоти дискриминација кон исламската заедница и кон припадниците на исламските државјани кои во Европа припаѓаат на малцински групи. На пример, турските државјани кои живеат во Европа се дискриминирани поради тоа што се припадници на заедница со различно етничко потекло. Дискриминацијата врз основа на етничкото потекло на лицето претставува расна дискриминација.

Ромите се една од најмаргинализираните и најдискриминираните групи во македонското општество. Тоа го покажуваат бројни анализи и извештаи, како од домашни така и од надворешни институции. Европскиот форум за Роми и патувачи во извештајот за 2015 година наведува дека, и

¹Разликата помеѓу расното и етничко потекло се согледува во должината на времето кое одредена малцинска група го има поминато во конкретна држава. На пример, припадник на турската заедница во Бугарија би се третираше како припадник на етничко малцинство, додека во Германија како припадник на расно малцинство.

покрај помали подобрувања, сиромаштијата кај Ромите е сеприсутна и тие се исклучени од многу аспекти од економскиот и социјалниот живот во Република Македонија. Ромите живеат на маргините на градовите, без надеж за подобрување на нивната егзистенција.

Тие се соочуваат со разни проблеми и се дискриминирани на повеќе нивоа и области од секојдневниот живот, како што се образованието, социјалната заштита, здравството, домувањето, вработувањето, но и во слободата на движење.

На пример, многумина применуваат нападни дискриминаторски дела. Дали вам или на некој кого го познавате некогаш му била одбиена услуга во кафе или ресторан затоа што келнерот или сопственикот рекол да не се служат „Циганите“? Дали знаете некој кој не добил работа, стан или медицинска помош затоа што е „Ром“? Или пак, во многу локали влезот за Ромите и Турците и другите лица со темна кожа се одбивани под изговор дека бараат членство во клубот или пак дека е во тек приватна забава, или дека масите се резервирани, а наидуваат на празни маси без ознака за резервација. Сите овие се крупни дискриминаторски дела кои, за жал, сè почесто се појавуваат во општеството.

Поради постоењето на одредени предрасуди за одредена група на луѓе кои ги маргинализираат и не ги почитуваат нивните слободи и права, култура, традиција итн. нема можности за упредување на малите етнички групи во општеството кои се припадници на друга нација во државата која живеат со години и години. Така предрасудите претставуваат заклучоци и мислења за луѓе без претходно добро да ги познаваме и обично се негативни. Нив ги стекнуваме во процесот на социјализација и понатаму е доста тешко да ги промениме или да се ослободиме од нив.

Но, со цел да се отстранат овие неправилности, државата има основано институции кои работат на полето на заштита од дискриминација. Така на пример, во РМ се основа Комисијата за заштита од дискриминација.

Комисија претставува самостоен и независен орган, составен од 7 члена кои се избрани и именувани од Собранието на РМ, со мандат од 5 години и со право на резбор. Оваа Комисија, има слични надлежности со Народниот правобранител во областа на дискриминацијата и нееднакво постапување во јавниот и државниот сектор.

Надлежноста на Комисијата е да постапува по претставки од граѓани, да дава мислења и препораки за конкретни случаи, да дава информации на подносителите во врска со нивните права и можности за покренување на судска постапка, поатаму, да покренува иницијативи за поведување постапки пред надлежни органи по повреди на Законот за спречување

и заштита од дискриминација, и да поднесува годишен извештај до Собранието на РМ. Комисијата ја информира јавноста во однос на случаи на дискриминација и презема активности за промоција и едукација за еднаквоста, човековите права и недискриминација.

Постапката за спречување и заштита од дискриминација пред Комисијата е еден вид на судска постапка која започнува со поднесување на претставка до Комисијата, писмено или усно врз основа на записник, без плаќање на надоместок, при што со претставката се поднесуваат евентуални докази и факти кои ги поседува лицето и кои овозможуваат полесно утврдување на дискриминаторскиот акт или дејствие. Рокот за поднесување на претставката е три месеци од денот на сторена повреда или најдоцна една година од дознавањето на актот.

Во однос на Народниот правобранител, кој како што споменавме е надлежен врз основа на Уставот да ги штити правата на граѓаните, во случај на повреда на законските и уставните права на граѓаните, тој треба да обезбеди почитување на начелата на недискриминација и правична застапеност на етничките заедници во рамките на органите на јавната власт. Во овој правец, Народниот правобранител прима индивидуални претставки за наводна дискриминација, со што има можност да препорачува начини на отстранување на последиците од дискриминацијата, може да предложи повторување на постапката во која настанала дискриминацијата (на пример, конкурс), како и може да иницира дисциплинска и казнена одговорност. Покрај НП и Комисијата за заштита од дискриминација, за етничката дискриминација е значајна и Агенцијата за остварување на правата на заедниците, основана во согласност со Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија. Агенцијата се грижи за реализација на основните принципи кои произлегуваат од Охридскиот рамковен договор (и Уставот), а кои се однесуваат на заштитата на правата на припадниците на помалите етнички заедници (под 20%). Агенцијата особено внимава на доследна примена на начелото на соодветна и правична застапеност, подготовка на акциски планови потребни за реализација на Програмата за работа на Агенцијата, врши аналитички работи, обезбедува и реализира финансиски средства потребни за реализација на обврските од нејзината програма, поднесува извештај до Владата на РМ за реализацијата на програмата и сл.

БОЖИНОВСКА Елица

ПРАВО НА АБОРТУС И ЗАКОНСКИТЕ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ОСТВАРУВАЊЕ НА ОВА ПРАВО

Апстракт: Правото на жената е човеково право со силна родова димензија. Прашањето за абортус е комплексно во поглед на тоа што отвора сериозни прашања во делот на здравството, религијата и социјалната политика кои имаат свој одраз врз општествените односи. Како дел од корпусот на репродуктивни права и слободи, правото на абортус е во согласност со правото на жената да располага со своето тело и право на жената заедно со нејзиниот партнер да го планираат семејството. Од страна на Обединетите нации е декларирано дека правото на абортус е човеково право. Уставот на Р. Македонија го гарантира правото на жената за прекин на бременоста и таа има неотуѓиво и лично право на избор за да донесе одлука за исходот на нејзината бременост. Во Законот за прекинување на бременоста во член 2 изречно е наведено дека: прекинувањето на бременоста е посебна медицинска интервенција за која слободно одлучува бремената жена. Но, понатамошните одредби на Законот се во контрадикторност со одредбата од член 2 од Законот за прекинување на бременоста и со Уставот воопшто. Законски административните предуслови кои се наведени во Законот не претставуваат пречка за жената да го оствари своето право на абортус, но дефинитивно создаваат ситуација во којашто таа треба да биде во трка со времето и роковите со цел да ги зачува сите законски услови за да го оствари своето право. Државата наместо да го гарантира остварувањето на ова право, таа индиректно го ограничува.

Клучни зборови: *дискриминација, институции, услови, меѓународни договори, контрадикторност*

Вовед

Кога зборуваме за репродуктивните права, подразбираме право на жената да одлучи дали ќе има дете или не, во кој период ќе сака да има дете и со кого би го остварила ова право. Доколку дојде до непосакувана бременост само жената треба да го има правото да одлучи дали сака да го роди детето или сака да го абортира. Државата треба да им обезбеди на жените сигурни здравствени услуги, контрацептивни средства и легален абортус. Законите кои во некои држави застануваат на патот на жената да го искористи правото на абортус ги враќаат жените во нивните традиционално дефинирани улоги на мајки и дадилки и на тој начин се

дефинираат преку нивните репродуктивни способности. Овие закони спаѓаат во делот на популационата политика, а таквата популациона политика содржи мерки кои поттикнуваат или ограничуваат раѓање на деца за потребите на одредена држава, нација, раса, класа или вера.

Остварувањето на репродуктивните права без никаква општествена и правна принуда претставува идеален тип на планирање на семејство, со кое истовремено се остваруваат две права на слобода: слобода да нема непосакувани деца и слобода да се имаат посакувани деца. Правото на нераѓање, значи и право на абортус. Според тоа, репродуктивната ситуација кај жената не е само резултат на биологија, туку и резултат на социјалното, културно-идеолошкото, правно-политичкото и економското опкружување.

1. Право на абортус како основно човеково право

Од страна на Организацијата на Обединети нации е декларирано дека правото на абортус е право на секоја жена и никој не смее да и го ограничува тоа право. Во јули 2002 година Европскиот парламент ја изгласал Резолуцијата со која на државите членки им се препорачува да го легализираат правото на абортус. На тој предлог се придружил и Советот на Европа според кој државите членки треба да го гарантираат правото на сигурен и легален абортус. Во повеќето држави членки на Советот на Европа постои можност за право на абортус, при што има држави во кои абортусот е забранет, но истовремено се прават отстапки во исклучителни ситуации. Законски загарантирано право на абортус е присутно во мал број држави, за пример можеме да ги земеме Франција и Холандија. Од друга страна, можеме да ги наведеме Андора, Ирска, Малта, Монако или Полска како држави во кои целосно е забранет абортусот. Тоа доведува жената да го изврши абортусот во нелегални услови и во несоодветни институции. Најмалку 70000 жени во светот умираат годишно како последица на несоодветните услови во кои се извршува абортусот, а осум милиони жени се соочуваат со компликации при извршувањето на абортусот. Би можеле да кажеме дека абортусот е право на секоја жена, бидејќи жената има право да располага со своето тело. Меѓутоа, проблемот ни најмалку не е едноставен. Постојат голем број прашања кои прават поделби помеѓу општеството и оние кои се занимаваат со оваа тема: дали државата и религијата треба да вмешат. Дали со нивното вмешување се создава ситуација во која жената се враќа во улогата која подразбира само улога на мајка? Од друга страна, дали жената воопшто има право на избор т.е. дали воопшто располага со своето тело. За објаснување на оваа ситуација можеме да ја земаме Полска како пример за тоа како една држава го прекршува и го забранува правото на абортус

како основно право на жената. Полска е една од државите во Европа во која абортусот е нелегален. Земајќи предвид дека од 1956 до 1993 година абортусот бил легален, односно дека тоа е право на жената да одлучува за своето тело, тоа право ѝ е одземено во време во кое жените се бореле и ги добиле своите права. Законот во 1956 година е донесен под влијание на Советскиот Сојуз и со паѓањето на комунистичкиот режим Законот за абортус бил укинат. Во цел овој процес на укинување на Законот за абортус големо влијание имала католичката црква, со оглед на тоа што 87% од вкупната популација во Полска се од католичка вероисповест.

Што се однесува на резултатите од забраната на абортусот, според статистичките податоци бројот на абортуси во Полска по 1993 година опаднал. Во 1993 година биле извршени 777 абортуси, а подоцна таа бројка се повеќе опаднала. Но, официјалните податоци не можат да се земат како вистинска слика за абортусите во држава каде што се забранети. Според некои проценки во Полска по 1993 година годишно се извршуваат некаде помеѓу 80000 до 200000 нелегални абортуси.¹ Меѓутоа, не само што со укинувањето на Законот за абортус се намалил бројот на абортуси, забележени се случаи каде што мајките по раѓањето ги оставале децата на влезот на болницата каде што се породиле или на влезот на црквата или пак ги продавале на луѓе од други држави.

2. Право на абортус во Република Македонија

Уставот на Република Македонија се определил за современ либерален концепт на обезбедување на правата на граѓаните, кој по однос на третманот на прашањето за репродуктивните права односно прекин на бременоста е доволно широко поставен, подведувајќи го во рамките на приватноста и личната слобода при одлучувањето. Со ваквата уставно определена рамка, во која гореспоменатите уставни одредби го гарантираат правото на жената за прекин на бременоста, со тоа што таа има неотуѓиво и лично право на избор во рамките на разумните ограничувања поврзани со здравствената заштита. Истовремено со овие одредби на Уставот се имплицира рестриктивното и воздржаното однесување на државата, а не нејзино директно вмешување во личната одлука на жената за тоа дали ќе абортира или не. Државата треба да ѝ овозможи на жената да го оствари своето право на личен избор со тоа што ќе ѝ обезбеди ефикасни и безбедни здравствени услуги и пристап до

¹ Concise statistical yearbook of Poland 2009. Преземено на 10 јануари 2017 г. // oemmndcblldboiebfnladdacbfmadadm/http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/as_concise_statistical_yearbook_of_poland_2009.pdf

легален прекин на бременоста.² Новиот Закон за прекин на бременоста³ беше донесен во 2013 година во скратена постапка. По скратена постапка се носат закони кои се од помала важност. Во член 2 од Законот е одредено дека „прекинувањето на бременоста е посебна медицинска интервенција за која слободно одлучува бремената жена. Со овој член од Законот е афирмирана слободната одлука на бремената жена. Но, понатамошните законски одредби се во контрадикторност со законската одредба од член 2. Целата постапка за одобрување на прекин на бременоста создава затскриени пречки кои наметнуваат формални услови кои жената треба да ги исполни за да може да го исполни своето право на легален абортус. Во член 6 е предвидено писмено обраќање на бремената жена, а кон барањето бремената жена треба да достави наод од извршен ултрасонографски преглед, придружени со документите кои се наведени во член 9, а тоа се: потврда од специјалист дека е бремена, потврда дека е информирана и запознаена за можните предности и ризици во врска со бременоста, потврда од надлежниот јавен обвинител дека е покренета кривична постапка. Со инволвираноста на голем број институции кои се надлежни за издавање на документи поврзани со прекилот на бременоста се создава чувство на правна несигурност и конфузија кај жените.

Пред прекинувањето на бременоста докторот е должен да изврши советување на бремената жена за да ја запознае со можните предности и ризици. По добиените информации Законот неосновано бара од бремената жена да даде писмена изјава за согласноста за прифаќање на спроведување на интервенцијата за прекинување на бременоста согласно со членот 3 став 3 од законот. Прекинувањето на бременоста не може да се изврши пред истекот на рокот од три дена по извршеното советување. Правните експерти овој услов го оценуваат како услов во кој не постои видлива општествена оправданост или интерес за ваквиот предвиден рок. Со воведувањето на овој рок од три дена законодавецот сака да создаде можност за преиспитување на волјата на жената наспроти нејзиниот искажан став.⁴ Но, овој рок повлекува одредени последици. Имено, евидентирани се случаи кога жени со мртов плод биле оставени да чекаат

² Габер – Дамјановска Н., Жената има неотуѓиво право лично да одлучи за својата бременост. Преземено на 12 јануари 2017 г. <http://www.akademik.mk/prof-d-r-natasha-gaber-damjanovska-zhenata-ima-neotugivo-pravo-lichno-da-odluchi-za-svojata-bremenost/>

³ Службен весник на Република Македонија бр. 87/13

⁴ Габер – Дамјановска Н., Жената има неотуѓиво право лично да одлучи за својата бременост. Преземено на 12 јануари 2017 г. <http://www.akademik.mk/prof-d-r-natasha-gaber-damjanovska-zhenata-ima-neotugivo-pravo-lichno-da-odluchi-za-svojata-bremenost/>

три дена за да може да се изврши медицинската интервенција.⁵

Со донесувањето на Законот за прекин на бременоста законодавецот јасно ни ја прикажува ограничената положба на бремената жена наспроти положбата на друг пациент кој бара друга медицинска интервенција. Според Законот за заштита на правата на пациентите (член 14)⁶ е предвидено потпишување на изјава за прифаќање или одбивање на некоја медицинска интервенција, а не содржи одредба која содржи барање за „одобрување“. Затоа тој дел од одредбата од законот е неуставна, поради тоа што ниедна друга медицинска интервенција од правна гледна точка не е регулирана со нејзино претходно „одобрување“. Со „одобрувањето“ жената е ставена во дискриминаторска положба бидејќи во однос на останатите пациенти, таа за да го оствари своето право на личен избор мора да добие одобрување од државата. Државата е таа која секогаш треба прва да застане во одбрана на уставно загарантираните права и да им овозможи на жените да ги уживаат своите права и слободи. Но, македонското општество е далеку од општество кое се темели на либерален концепт и општество во кое не се ограничени основните права и слободи. Државните политики се насочени кон кампањи против абортусот, а парите искористени за овие кампањи треба да бидат насочени кон кампањи за подигање на свеста за употреба на современа контрацепција да се подобри сексуалното образование во училиштата. Асоцијацијата за здравствена едукација и истражување – ХЕРА во сооработка со Коалицијата, Акција здруженска, СОЖМ, ЕСЕ и Ленка, организирале конференција „Абортусот е право на избор и репродуктивно право на секоја жена“. На конференцијата била потпишана заедничка Декларација од страна на 41 здружение на граѓани. Во Декларацијата се дава експлицитна препорака до Владата да ја „повлече Кампањата на Владата за објаснување на последиците од абортус со која жената се осудува како убиец“ и да ги заштити од понатамошно дискриминирање и стигматизирање сите оние кои го искористиле правото на абортус. Исто така, се препорачува осуда на „манипулациите со религиозни и националистички реторики кои целат да ги потценат и делегитимизираат репродуктивните права на жените и правото на сопствен избор“. Декларацијата афирмира пет принципи: загарантирано право на сексуален и репродуктивен избор; одобрување на пристапот до абортус и гарантирање на правото на избор како неотуѓиво право на секоја жена; заштита на достоинството на жените од јавно насилство (особено на оние кои ја прекинале бременоста); подостапна контрацепција и намален број на абортуси; подобар пристап до информации и услуги за адолесцентите

⁵ Савески В., Што и кажа Комитетот на Македонија. Преземено на 5 февруари 2017 г. <http://www.slobodnaevropa.mk/a/27164350.html>

⁶ Службен весник на Република Македонија бр. 82/08; 12/09; 53/11.

и младите.⁷

Заклучок

Се верува дека жената која ќе се одлучи на абортус е една промискуитетна, лоша жена која не знае да води грижа за себеси, која практикува сексуални односи со непознати мажи без заштита. Се верува дека оваа жена нема посебни чувства спрема луѓето, особено спрема децата, дека не сака да има деца и дека не ѝ е важно какво мислење имаат за неа останатите луѓе. Таа е обично мрзлива и неспособна да преземе одговорност за советите дела и бара едноставни решенија за да живее релаксирачки живот и без несакани обврски. И додека е лесно да се осуди таквата жена и да се има најлошо мислење за неа, таа всушност не постои. Жената која донесува одлука да ја прекине својата бременост е дискриминирана и стигматизирана, бидејќи луѓето често не сакат да ги слушнат причините зошто жената донела една таква животна одлука. Наместо да се согледа целата ситуација, оваа жена најчесто е отфрлена од општеството. Но, факт е дека секоја жена има право да одлучи дали сака да биде мајка. Никој, па нѝ нејзиното семејство, опкружување, а најмалку црквата и државата не треба да се мешаат во нејзината одлука и нејзиното основно човеково право и да ја принудуваат да биде и да го прави тоа што не го сака.

Република Македонија ги има ратификувано Универзалната декларација за човекови права и слободи, Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација против жената, Европската социјална повелба и посебно препораките на Експертската група од Конференцијата за популацијата и жената при ООН, кои во Препораката бр. 8 одредуваат: „Жената што сака да ја прекине својата бременост треба да има пристап до доверливи и веродостојни информации, пријатно советување и пристап до сигурен сервис за прекин на бременоста”.

Во насока на оваа, државата треба да се придружува кон остварување на главните цели на Стратешката политика за квалитетот и пристапот на контрацепција и абортус во Република Македонија, а тоа се: како да се намали потребата од абортусот, а не како истиот да се забрани, како да се подобри пристапот и достапноста до контрацепција, како да се подобри квалитетот на услугите за абортус и да се заштитат правата на репродуктивното здравје на жената, а не да се воведуваат мерки со кои ќе се зголемат нелегалните услуги за абортус на штета на здравјето на жената.

⁷ Годишен извештај за сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници 2009 г. Преземено на 16 февруари 2017 г. //oemmndcbldboiebfnladdacbfmadadm/https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/macedonia-sexual-health-20091201.pdf

Користена литература

- Concise statistical yearbook of Poland 2009. Преземено на 10 јануари 2017, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/as_concise_statistical_yearbook_of_poland_2009.pdf
- Poljska ima najrigorozniji zakon o zabrani pobačaja na svijetu.
<http://www.dw.com/bs/poljska-ima-najrigorozniji-zakon-o-zabrani-poba%C4%8Daja-na-svijetu/a-2707678>
- Vijeće Evrope poziva na legalizaciju pobačaja.
<http://www.dw.com/bs/vije%C4%87e-evrope-poziva-na-legalizaciju-poba%C4%8Daja/a-3326500>
- Габер – Дамјановска Н., Жената има неотуѓиво право лично да одлучи за својата бременост. Преземено на 12 јануари 2017 г. <http://www.akademik.mk/prof-d-r-natasha-gaber-damjanovska-zhenata-ima-neotugivo-pravo-lichno-da-odluchi-za-svojata-bremenost/>
- Годишен извештај за сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници. Преземено на 16 февруари 2017 <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/macedonia-sexual-health-20091201.pdf>
- Закон за заштита на правата на пациентите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/08; 12/09; 53/11)
- Закон за прекин на бременоста („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/13)
- Савески В., Што ѝ кажа Комитетот на Македонија. Преземено на 5 февруари 2017 г. <http://www.slobodnaevropa.mk/a/27164350.html>
- Хелсиншки комитет за човекови права на Република Македонија <http://www.mhc.org.mk/reports/92#.WNJ5Y9IrLIX>

**ЗАХОВА Цветанка
КОСТУРАНОВА Ана**

ГОВОР НА ОМРАЗА ВО ЈАВНИОТ ДИСКУРС И НИВОТО НА НЕГОВА ТОЛЕРАНЦИЈА ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Апстракт: Во најширока смисла, изразот „говор на омраза“ означува усно или писмено комуницирање или друг облик на јавно изразување на став во кој било облик на комуникација со други, кој содржи намера, заснована врз предрасуди, да дискриминира, вознемири, предизвика реакција или поттикне негативен став, нетолеранција, непријателство или насилство спрема поединци или групи луѓе. Говорот на омраза се темели на нивната расна или родова припадност, возраст, етничка припадност, националност, верско уверување, сексуална ориентација, родов идентитет, хендикеп, јазична припадност, културна припадност, морални или политички ставови, социјална состојба, занимање, ментални и физички особини или која било друга особина. Иако во КЗ се предвидени низа инкриминации на говорот на омраза, во реалноста постои недостаток на судска пракса и сосема мал број на регистрирани случаи на казнено гонење кои се резултат на игнорантскиот однос на институциите и резервирањето однос кон примената на законските одредби. Сведоци сме на бројни кампањи на невладиниот сектор кои се залагаат за подигнувањето на свеста во општеството, како и препознавањето и дејствувањето против овој феномен. Сепак, овие кампањи тешко допираат до граѓаните што резултира со јавен простор полн со говор на омраза во сите сфери на јавното информирање и секојдневниот живот. Факт е дека македонското општество има висок степен на толеранција на говорот на омраза. Останува да се запрашаме дали ова е резултат на нефункционалноста на институциите или поради ниската свест на граѓаните?!

Клучни зборови: *функционирање, институции, регистрирани случаи*

Вовед

Говорот на омраза подразбира изразување на омраза за определена група. Тој се користи за да се навреди едно лице преку расната, етничката, религиската или друга група на која тоа лице ѝ припаѓа. Таквиот говор генерално настојува да ја осуди или обесчовечи индивидуата или групата или да изрази гнев, омраза, насилство или презир кон нив. Тој носи порака за инфериорност на членовите на односната група и осудува,

понижува и е полн со омраза. Практично, сите расистички, ксенофобични, хомофобични и други поврзани деклинации на идентитетско напаѓачко изразување би можеле да се подведат под поимот говор на омраза.

Поточно, говорот на омраза како концепт се однесува на цел еден спектар на негативен говор, протегајќи се од говор кој изразува, поттикнува, повикува или промовира омраза, до повредливи зборови и епитети, па дури и (иако дискутабилно) екстремни примери на предрасуди, стереотипи и пристрасност. Говор на омраза не носи друго значење освен став за суштинска нееднаквост помеѓу луѓето. Тој е облик на општествено и политичко исклучување, декларација на непријателство кон еден сегмент од граѓаните во општеството. Овој говор потенцијално води кон криминал од омраза, а исто така може да води и кон геноцид: кога определена група ќе биде понижена или обесчовечена и со ваквиот говор ќе се држи надвор од „заедницата на еднакви“, потоа таа лесно може да стане предмет на физички напади и насилство. Исто така, јазично заснованата класификација или симболизација е еден од мерливите чекори кон геноцид. Говорот на омраза има штетно влијание на општествениот ред, мир и квалитетот на животот на заедницата и тоа правејќи ги членовите на виктимизираниите заедници плашливи, лути и сомнителни кон другите групи и кон структурата на моќ која би требало да ги заштити. Овој говор има капацитет сериозно да ја оштети социјалната ткаенина и да ги раздели заедниците.¹

1. Говорот на омраза во политичкиот дискурс

Говорот на омраза најчесто е средство за манипулација за остварување на скриени, најчесто незаконски интереси и неправедни цели. Со говорот на омраза најмногу се манипулираат необразовани, неуки и неупатени лица. Говорот на омраза, во таа смисла, можеме да го согледаме како пропагандна техника. Политичарите понекогаш го користат говорот на омраза како средство за манипулација, односно како пропагандна техника за собирање гласови. Тие се потпираат и го засилуваат дискурсот на исклучивост и поделеност, така што граѓаните во јавноста одделни пораки не можат да ги препознаат како говор на омраза, токму заради пристрасното согледување на реалноста во која живеат. Говорот на омраза спаѓа во областа на меѓугрупни односи помеѓу кои не постои согласност за важните општествени прашања кои се однесуваат на распределбата на моќ, права и привилегии. Затоа што не постои согласност за проблемот, постои заинтересираност околу спорните прашања. Пораките на омраза

¹ Слобода на изразување и говор на омраза. Преземено на 4 јануари 2017 г.; <http://www.osce.org/mk/skopje/116610?download=true>,

предизвикуваат значајни последици на меѓугрупните односи по желба на манипулаторот, а народната маса за тоа не е ни свесна. Доколку говорот на омраза се пренесува преку некој масивен медиум, неговиот ефект е многу поголем. Многу често, во политичкиот дискурс се сретнуваме со двосмислени искази, фигуративни описи, предимензионираност на стварноста или затскриени пораки, кои само се насетуваат или имплицитно се кажани.

Исто така и говорот на омраза не мора секогаш експлицитно да биде изговорен, туку може да биде реализиран и преку некоја стилска фигура или неа да ја содржи како составен ентитет на неговата структура, но и воопшто да не биде вербално материјализиран, туку да се претстави преку предмет, на кој му се дава преносно или симболичко значење, различно од основното.

Како пример за анализ може да се земе изјавата на Никола Груевски која вели: „да беше Делчев денеска жив... нему ќе му беше пратен само Ќосето да ја заврши приказната со таков човек“.² Со вака употребената метафора, Н. Груевски иронично се повикувал на улогата по која е познат Ќосето во историјата и го трансферира во рецентни околности. Во својот паралелизам, Груевски воспоставува аналогија меѓу жртвите на Ќосето и Зоран Заев („таков човек“), кои во поимањето на оние на кои им се обраќа Груевски, се сметаат за предавници, шпиони, изроди, непријатели, за да го заврши метафоричниот говор со императивот за дејствување даден од Гоце Делчев да го убие, егзекутира, предавникот („да ја заврши приказната“). Со ваквата порака, Никола Груевски не само што имплицитно упатил говор на омраза кон Зоран Заев, туку таа се однесува и на секој член или симпатизер на СДСМ.³

Освен ова, уште еден пример за говор на омраза во РМ, е оној врз основа на сексуалната определба. Тој иако е застапен во социјалните мрежи и медиуми, тој се користи дури и во државните институции. Како пример за тоа може да се прикаже говорот на пратеникот Драгиша Милетиќ на пленарна седница во Собранието на РМ, каде при одржување на расправа за промена на Уставот, тој изјави дека: „Хомосексуалноста е болест, а вие ако сте во чекор со модата, одете, ама пазете кога одите, мора да биде тоа строго покрај сид“.

² Видеоснимка од изјавата на Никола Груевски на митинг на ВМРО ДПМНЕ во Делчево на 7.12.2016 г. Преземено на 20 декември 2016 г.; <https://www.youtube.com/watch?v=R0r3q2KATwA>

³ Зошто праќањето на Ќосето и крстот за Заев мораат да бидат санкционирани. Преземено на 19 февруари 2017 г.; <http://respublica.edu.mk/blog/2016-12-16-09-14-47>

2. Говор на омраза во медиумскиот простор

Медиумскиот систем станува еден од критериумите за демократичноста на едно општество, ползувањето и заштитата на човековите права. Од тоа како е поставен медиумскиот систем во една држава, зависат и професионалните стандарди и условите за дејствување на медиумите, но и многу битната медиумска култура која е во директна зависност и од политичката култура. Говорот на омраза и изразите што содржат негови елементи имаат поштетно влијание доколку се шират преку медиумите, што дополнително ја зголемува одговорноста на новинарите.

Како пример за тоа може да се наведе изјавата на главниот и одговорен уредник на телевизија „Сител“, Драган Павловиќ – Латас, кој во еден момент од интервјуто со Зоран Заев директно му се обраќа со зборовите: „Зоран Заев лажете ко Турчин“.⁴ На овој начин новинарот ги дискриминираше сите припадници на турската национална заедница, ширејќи стереотип дека лажеле. Служењето со дискриминаторен речник, како и дискредитирањето на соговорникот, претставуваат еклатантно кршење на етиката во информирањето на јавноста и злоупотреба на функцијата новинар. Поттикнувањето стереотипи по која било основа има последици и врз работењето на медиумот и врз перцепциите на јавноста.⁵

Уште еден пример за говор на омраза е онаа парола која на протестот организиран од страна на ВМРО-ДПМНЕ пред Државната изборна комисија одржан на 16.12.2016 година, дел од демонстрантите извикуваа „Клетите Шиптари!“⁶

Етичкиот и професионалниот Кодекс на новинарите им налага посебна одговорност за јавно искажаниот збор. Нивните ставови се важни фактори во обликувањето на јавното мислење, поради што говорот на омразата е неспоив со новинарската етика. Тоа значи дека медиумот и новинарот не треба да објавуваат материјал (информација, слика, мислење, коментар), кој има за цел да шири непријателство или омраза, или ако постои голема веројатност дека објавениот материјал ќе предизвика непријателство или омраза спрема некого поради неговата раса, етничка припадност, пол, вера, политичка припадност, сексуална

⁴ Интервју помеѓу Зоран Заев и Драган Павловиќ-Латас. Преземено на 25 декември 2016 г.; <https://www.youtube.com/watch?v=gDlOOBNZx1Y>

⁵ „Соросоиди“, „Лажеш како Турчин!“ – интервју полно со говор на омраза и со стереотипи. Преземено на 19 јануари 2017 г.; <http://proverkanafakti.mk/sorosoidi-lazhesh-kako-turchin-intervju-polno-so-govor-na-omraza-i-stereotipi/>

⁶ Видео од протестот на ВМРО-ДПМНЕ, 16.12.2016 г. Преземено на 12 јануари 2017 г.; <https://www.youtube.com/watch?v=bGpzF-nHILE>

ориентација, физички недостаток итн. Меѓутоа, постојат доста дилеми околу дефинирањето на поимот говор на омраза што доведува до тоа, тој или да не биде препознаен или пак да се девалвира, со што јавноста нема да го препознае како опасен. Постои тенденција секоја појава на навредлив говор или јавно манифестирање на некултура и нетолерантност кон поинаквото, најчесто, политичко мислење, да се нарекува „говор на омраза“ со што терминот девалвира и ја губи смислата. Од друга страна, сосема јасни изрази на говор на омраза се дефинираат само како силен емотивен изблик на патриотизам или манифестација на развиеното национално чувство, што повторно резултира со девалвирање и обесмислување на оваа опасна појава во јавниот дискурс.

Но, најчесто оние што го користат говорот на омразата се обидуваат да го прикажат како слобода на изразувањето.⁷ Медиумите ги злоупотребуваат комуникациите преку начини и техники со кои јавното мислење и разбирањето на граѓаните се обликува и креира со цел освојување и одржување на власта.⁸ Социјалните медиуми претставуваат можеби и најкористеното средство преку кое се изразува говорот на омраза. Постојат две причини за тоа. Првата е тоа што секој поединец има пристап до социјалните мрежи, додека втората е релативната анонимност која им овозможува избегнување на одговорност за „интернет насилството“. Во 2003 година Советот на Европа донесе и посебен Протокол за говорот на омраза на интернет чија цел е двократна: да се хармонизира казненото право во борбата против расизмот и ксенофобијата на интернетот, и да се унапреди меѓународната соработка во оваа област.⁹ Така, како примери во овој дел може да ги напоменеме текстовите објавени на порталите, и тоа: на дневниот весник „Вечер“, со наслов „Комуњари и соросоиди, засрамете се!“¹⁰; Порталот Дудинка, со наслов „Педерите ќе го напаѓаат Охрид во октомври“¹¹; Порталот Народен глас, со наслов „Дрогирани КАУБОЈЦИ на РЕЖИМОТ повторно пред Влада ја нападнаа екипата на

⁷ Прирачник за етика во новинарство. Преземено на 13 февруари 2017 г.; <http://znm.org.mk/wp-content/uploads/2016/03/Прирачник-за-етика-во-новинарството-maj-2012.pdf>

⁸ Слобода на изразување и говор на омраза. Преземено на 25 јануари 2017 г.; <http://www.osce.org/mk/skopje/116610?download=true>

⁹ Конвенцијата за гонење на акти од расистичка и ксенофобична природа направени преку компјутерски системи (Конвенција за сајбер-криминал) донесена во 2001 година и Дополнителен протокол кон конвенцијата донесена во 2003 г.;

¹⁰ „Комуњари и соросоиди засрамете се“. Преземено на 12 јануари 2017 г.; <http://vecer.mk/makedonija/komunari-i-sorosoidi-zasramete-se>

¹¹ „Педерите ќе го напаѓаат Охрид во октомври“. Преземено на 14 јануари 2017 г.; <http://dudinka.mk/педерите-ќе-го-напаѓаат-охрид-во-октомври>

Заклучок

Говорот на омраза причинува голема штета како на конкретната индивидуа односно група на која се однесува, така и на општеството во целина. Тој нанесува емоционална и психолошка болка на жртвите, влијае на општествената мобилност и просперитетот во работата, и психолошките одговори на ваквите вербални напади се состојат од чувство на пониженост, изолираност, мразење и сомневање на себеси. Говорот на омраза го повредува „пазарот на идеи“, образовната средина и идеалот на еднаквоста - еднаквиот третман и принципот на недискриминација кои се фундаментални за секое демократско општество: говорот.

Според она што го изложивме, може да се заклучи дека говорот на омраза е сеприсутен во македонското општество и дека медиумите претставуваат најголем дистрибутер на говорот на омраза. Во голема мера ова се темели на фактот што се преминува границата на слободата на изразување од страна на новинарите и тоа доведува до не можност за разликување на слободата на изразување од говорот на омраза. Од друга страна, анонимноста која луѓето ја уживаат користејќи ги социјалните мрежи им дозволува да шират говор на омраза имајќи предвид дека нема да бидат санкционирани за своите постапки. Во прилог на ова оди и фактот дека во Република Македонија постои недостаток на судска пракса и сосема мал број на регистрирани случаи на казнено гонење, кои се резултат на игнорантскиот однос на институциите и резервирањот однос кон примената на законските одредби.

Користена литература

- Bogdanovic A. (2010) Govor mrznje, Znakove i poruke - casopis iz komunikologije, broj III-1, 53-62
- Cosic I., Govor mrznje I mediji, Kako prevazici govor mrznje?, Zbornik radova, Banja Luka, 2014
- Komosar Z., Sloboda govora i govor mrznje, Zbornik radova, Banja Luka, 2014
- Kunić A. (2010) Sloboda izražavanja na granici između prava i odgovornosti za javno iskazanu riječ, Govor mržnje, Zbornik radova 1, 473-482
- Sprovođenje antidiskriminacionih politika u Srbiji. Преземено на 15 јануари 2017 г. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450->

¹² „Дрогирани КАУБОЈЦИ на РЕЖИМОТ повторно пред влада ја нападнаа екипата на Телевизија 24“. Преземено на 14 март 2017г.; <http://narodenglas.com/дрогирани-каубојци-на-режимот>

[6637/2014/1450-66371402003D.pdf](#)

- Vasović, M. (2002). Govor mržnje. Fakultet političkih nauka Beograd, Prizma, Mesečne političke analize, Centar za liberalno-demokratske studije. Beograd
- Zupanovic B., Govor mrznje i jezikke manipulacije u Bosni i Hercegovini, Kako prevazici govor mrznje?, Zbornik radova, Banja Luka, 2014
- Камбовски В., Лазарова-Трајковска М. (2012) Правна анализа на концептот на казнено дело на омраза и говорот на омраза, ОБСЕ, Скопје
- Михајлова Е., Шеќерџиев Т., Бачовска Ј. (2013) Слобода на изразување и говор на омраза, ОБСЕ, Скопје;
- Правна анализа на концептот на казнено дело на омраза и говорот на омраза, ОБСЕ, Полиестердеј, Скопје, 2012
- Прирачник за етика во новинарство. Преземено на 13 февруари 2017 г. <http://znm.org.mk/wp-content/uploads/2016/03/Прирачник-за-етика-во-новинарството-мај-2012.pdf>

ГОВОР НА ОМРАЗА И МЕДИУМИ

Апстракт: Говорот на омраза се употребува за сите форми на изразување што шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат омраза заснована на нетолеранција, врз која и да е дискриминаторска основа. Говорот на омраза е злоупотреба на слободата на изразување, што се состои во повреда на правата на другите. Слободата на говор и изразување на мислата претставува основно човеково право кое има суштинска улога во остварувањето и заштитата на другите права. Можноста да се изрази мислењето и да се сподели информација претставува вредносен показател за демократскиот капацитет и институционалната поставеност на демократијата во општествата. Елементи на говорот на омраза се намера за ширење на омраза кон определена група, содржината на конкретното изразување и секако последиците од говорот на омраза.

Говорот на омраза го има често во македонските медиуми, како „најпогодно место“ за изразување на омраза за определена група заснована на нетолеранција. Говорот на омраза во рамките на тој процес на вербално насилство е само прв чекор којшто во најлошите сценарија води до реално насилство. Ваквиот тип на говор, говор на омраза, најчесто се појавува во печатот и интернетот како прилично нерегулирани сфери кај нас. Тоа се две главни медиумски платформи на коишто се одвива овој вид на негативна комуникација и поради фактот што тие не се доволно регулирани, истите многу тешко се процесираат кривично.

Клучни зборови: *говор на омраза, нетолеранција, вербално насилство, медиуми*

Вовед

Слободата на изразување претставува едно од фундаменталните човекови права на кое се темели иднината на светот. Слободата на говор и изразување на мислата претставува основно човеково право кое има суштинска улога во остварувањето и заштитата на другите права. Можноста да се изрази мислењето и да се сподели информација претставува вредносен показател за демократскиот капацитет и институционалната поставеност на демократијата во општествата. Концептите на граѓанство и плурализам се неостварливи без можноста за слободно изразување на мислата и објективниот натпревар на спротивставени политички идеи. Толеранцијата кон мислата на другиот и различниот овозможува коегзистенција во современите мултикултурни општества. Но, слободата

на изразување може и да се злоупотреби во определени ситуации и истата преминува во појава која е нејзина потполна спротивност.

Одредени лица и групи може да изразат идеи за надмоќ на определена раса, религија или нација со намера да ги понижат сите кои не припаѓаат на „нивната“ група како и да повикаат на прогон, изолација, па дури и до геноцид. Во такви случаи слободата на изразување е прешироко толкувана и преминува во говор на омраза.

Говорот на омраза подразбира изразување на омраза за определена група. Тој се користи за да се навреди едно лице преку расната, етничката, религиската или друга група на која тоа лице ѝ припаѓа. Таквиот говор генерално настојува да ја осуди или обесчовечи индивидуата или групата или да изрази гнев, омраза, насилство или презир кон нив. Тој носи порака за инфериорност на членовите на односната група и осудува, понижува и е полн со омраза. Практично, сите расистички, ксенофобични, хомофобични и други поврзани деклинации на идентитетско напаѓачко изразување би можеле да се интегрираат во поимот говор на омраза.

Слободата на изразување во својата смисла овозможува размена и плурализам на идеи за да се оствари богатството на мислата и преку комуникација да се реализира демократијата и политичкиот дискурс. Затоа и нејзините ограничувања мора да поминат преку строг филтер за истата да не се загрози или пак злоупотреби. При разгледување на случаите на ограничување на слободата на изразување може да се идентификуваат случаи кога определено изразување може да наштети на цели кои се легитимно заштитени. Таквиот механизам обезбедува да не се злоупотребува слободата на изразување и да не се насочува кон комплетната спротивност на оваа слобода како што претставува говорот на омраза кој е најсериозна злоупотреба на можноста за изразување. Имплицитно дефинирање на говорот на омраза е содржано во Препораката бр. R (97) 20 на Комитетот на министри на Советот на Европа за „говор на омраза“ од 1997 година. Во Прилогот кон Препораката се истакнува дека терминот „говор на омраза“ треба да се разбере како термин кој ги опфаќа сите форми на изразување со кои се шири, поттикнува, промовира или оправдува расна омраза, ксенофобија, антисемитизам или други форми на омраза заснована на нетолеранција, вклучувајќи нетолеранција изразена во форма на агресивен национализам и етноцентризам, дискриминација и непријателство кон малцинства, мигранти и лица со имигрантско потекло.¹

Европскиот суд за човекови права во своите пресуди кои се однесуваат на говор на омраза поаѓа од оваа дефиниција на говорот на омраза или

¹ Препораката бр. R (97) 20 на Комитетот на министри на Советот на Европа за „говор на омраза“

неговото разбирање како говор кој ги опфаќа „сите форми на изразување кои шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат омраза заснована на нетолеранција“²

Конкретно, за идентификување на говорот на омраза или одлучување дали определено изразување може да потпадне под оваа категорија е неопходно да се испитаат неколку работи, поточно елементи: намера за ширење на омраза кон определена група, односно намера за поттикнување, промовирање или оправдување на омраза кон лицата кои припаѓаат на определена група (расна, религиска или етничка група, ЛГБТ заедница и др.), содржината на конкретното изразување односно проценката за тоа дали едно конкретно изразување претставува говор на омраза ќе зависи како од содржината на тоа што е изразено, и секако последиците од говорот на омраза. Говорот на омраза, покрај тоа што причинува повреди на достоинството на лицето/ата на кое/кои се однесува, исто така е и говор кој има способност да доведе до нарушување на јавниот ред и мир или насилство и тоа како моментални инциденти или пак разгорување на насилство помеѓу односните групи во општеството, така и криминал од омраза кон лицата претходно таргетирани со говорот на омраза. Забранетата последица ги опфаќа општествено штетните консеквенции предизвикани со таквото изразување, при што е доволно да е предизвикана омраза кон други, иако изостанале и реални дејствија на предизвикување потешки последици.

Во нашите транзициски и медиумски состојби и ниска култура на зборот и неговата употреба, јавното сеење или распалување омраза, без чувство на одговорност за искажаниот збор, се појавува како главен генератор на општествената клима на нетолеранција и предрасуди врз национална, етничка и други основа, која се појавува како општа психолошка рамка за експанзија на сите облици на делата на омраза од делата на физичко до делата на вербално и психичко насилство.

Говорот на омраза го има често во македонските медиуми, како „најпогодно место“ за изразување на омраза за определена група заснована на нетолеранција. Говорот на омраза во рамките на тој процес на вербално насилство е само прв чекор кој во најлошите сценарија води до реално насилство. Акцентот на ваквиот тип на говор, особено се става на аудиовизуелните медиуми и интернетот за кои се прифаќа дека имаат помокен моментален ефект во споредба со печатените медиуми, поради тоа што имаат средства за пренесување на значења низ слики што печатените медиуми не се способни да ги приопштат. Тоа се две главни медиумски платформи на коишто се одвива овој вид на негативна комуникација и поради факт што тие не се доволно регулирани, многу

² Erbakan v. Turkey (Application no.59405/00), Judgment 6 July 2006

тешко тие се процесираат кривично.

Говорот на омраза причинува голема штета и тоа како на конкретните индивидуи на кои се однесува изразувањето, така и на општеството во целина. Тој го повредува идеалот на еднаквоста или еднаквиот третман и принципот на недискриминација кои се фундаментални за секое демократско општество. Правото на секого да биде слушнат, да говори и да учествува во политичкиот, уметничкиот и општествениот живот се составен дел од остварувањето и уживањето на еднаквоста.

Медиумите може да обезбедат балансирана (или позитивна) слика за различните групи кои го сочинуваат општеството и да придонесат кон културата на толеранција и дијалог.

Изминатите неколку децении ги карактеризира еден речиси универзален тренд на забрана на говорот на омраза насочен кон индивидуите или групите на основа на нивната етничка припадност, религија, раса, националност и (од поскоро и) сексуална ориентација. Забраните се разликуваат од една земја до друга, но основата на која почиваат е иста. Деликатноста на оваа забрана е во тоа што е релативна, стриктно поврзана со протегање на слободата на говорот како основно право. Македонското искуство со правното регулирање на говорот на омраза покажува дека говорот на омраза како правен концепт, но и како колоквијален термин е особено нејасен. Регулирањето (забраната) на говорот на омраза е стратегија на неутрализирање на атмосферата на поттикнување омраза и насилство. Притоа јасно е дека казнувањето на говорот од омраза нема да стави крај на нетрпеливоста во општеството. Повторно, ние населуваме време и свет што продолжува да страда од предрасуди и нетрпеливост кон (идентитетската) различност и општеството го става под постојан ризик од повеќе или помалку насилни ерупции на предрасудите (говор на омраза и дела од омраза). Но, тој ризик и не мора да се претвори во реалност. Забраната на говорот на омраза во оваа смисла е само еден начин и можеби строг начин, но „таа сочинува критички елемент во одбраната на правото да се биде еднаков или различен“.

Во 1978 година УНЕСКО ја усвои Декларацијата за основните принципи во врска со придонесот на медиумите за зајакнување на мирот и меѓународното разбирање, за унапредување на човековите права и за спротивставување на расизмот, апартхејдот и поттикнувањето на војна. Автономната и моќна позиција на медиумите како единствен и апсолутен институционален канал за општествена комуникација, ги ставаат медиумите како приоритетна тема кога станува збор за говорот на омраза. Медиумите не можеме да ги оквалификуваме како креатори на говорот на омраза, но тие се инструмент, канал и средство за ширење на истиот. Тие

исто така можат да создаваат контекст, ситуации како и поволна клима за ширење на омразата или естетизација на истата.³

Говорот на омраза и изразите што содржат негови елементи имаат поштетно влијание доколку се шират преку медиумите што дополнително ја зголемува одговорноста на новинарите, бидејќи тие постојано пишуваат за различностите, за разликите кои се темелат на религија, раса, пол, сексуална припадност, социјално потекло, култура. Доминантните патријархални и конзервативни вредности исто така влијаат и на новинарската работа.

Како генерална перцепција може да се истакне дека новинарите во основа внимаваат на поделбата на етничка и религиозна основа, а можат да се забележат изразени дискриминаторни тенденции врз основа на пол и сексуална ориентација.

Во овој правец исто така има меѓународни напори за елиминирање на непрофесионализмот на новинарите. Меѓународната федерација на новинарите⁴ со етички кодекс ги задолжува новинарите на хуманост и заштита на човековите права. Од новинарот се очекува свесност за одговорноста на неговата работа. Анализата на етичките кодекси во Република Македонија исто така покажува дека на едно декларативно ниво се потенцира забраната на говорот на омраза, како и пристојност и почитување на човековите права и слободи.

Говорот на омраза причинува голема штета и тоа како на конкретните индивидуи на кои се однесува изразувањето, така и на општеството во целина. Тој го повредува идеалот на еднаквоста или еднаквиот третман и принципот на недискриминација кои се фундаментални за секое демократско општество. Говорот на омраза има штетно влијание на општествениот ред, мир и квалитетот на животот во заедницата - овој говор има капацитет сериозно да ја оштети социјалната ткаенина и да ги раздели заедниците. И конечно, говорот на омраза потенцијално води кон криминал од омраза, а исто така може да води и кон геноцид.

³ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racism, apartheid and incitement to war

⁴ <http://www.ifj.org/en/pages/journalism-ethics>

Користена литература

- Е. Михајлова, Ј, Бачовска, Т, Шекерџиев. Слобода на изразување и говор на омраза
- Закон за пристап до информации од јавен карактер, Службен весник на Република Македонија бр.13/2006; 86/2008 и 6/2010
- Законот за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија бр. 50/2010
- Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија бр. 37/1996; 80/1999; 4/2002; 43/2003; 19/2004; 81/2005; 60/2006; 73/2006; 7/2008; 139/2008; 114/2009; 51/2011; 135/2011; 185/2011; 142/2012; 166/2012; 55/2013 и 82/2013
- Мирјана Лазарова Трајковска, Правна анализа на концептот на казнено дело на омраза и говорот на омраза, ОБСЕ, Полиестердеј, Скопје, 2012
- Препораката бр. R (97) 20 на Комитетот на министри на Советот на Европа за „говор на омраза“
- Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија бр. 52/1991

КАРОВА Марина

ЗАБРАНАТА ЗА ТОРТУРА НА МЕЃУНАРОДНА И НАЦИОНАЛНА СЦЕНА

Апстракт: Како една сублимација во демократијата и подигнувањето на свеста за вредносниот систем на човекот е појавата на човековите права и основните слободи. Како резултат на тоа истите се инкорпорирани во голем број правни акти, како на национално така и на меѓународно ниво. Токму во таквите правни акти, едно од тешките повреди на човековите права се мачењето и лошото постапување познато како забрана за тортура, на што укажува и врамувањето во Универзалната декларација за човековите права од 1948 година. Несомнено, динамичното општество придонело да се јави потреба од попрецизно уредување на прашањето за тортурата. Аргумент во прилог на ова е усвојувањето на Конвенцијата на Обединетите нации против тортура и други облици на сурово, нечовечно и понижувачко постапување или казнување (УНКАТ) (United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - UNCAT), од 1984 година од една страна и прокламацијата на ова право како апсолутно право кое не смее да се дерогира, од друга страна. На национално ниво, во нашата правна регулатива тортурата е определена како тешко кривично дело кое во Кривичниот законик на Република Македонија е утврдено како мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казување. Притоа, за успешно справување со тортурата наместо отстранување на последиците од истата, органите кои се занимаваат со оваа проблематика се стремат кон примена на методите на заштита и превенција.

Клучни зборови: *човекови права, тортура, УНКАТ, превенција*

Вовед

Достигнувањето на едно повисоко ниво на развиено демократско општество е во корелација со човековите права и нивното почитување. Со други зборови кажано, тоа почитување на човековите права претставува основа за егзистенција на едно современо општество. Основен предуслов за почитување на истите е поставување на универзално прифатени стандарди, за што сведочи и широката имплементација на меѓународни и национални акти со кои се штитат човековите права. Во тој концепт ќе посочам на УДЧП¹, ЕКЧП² и многу други акти на меѓународно и

¹ Универзалната декларација за човековите права (Universal Declaration of Human Rights) од 1948 година

² Европската конвенција за човекови права (European Convention of Human Rights) од 1950 година

национално ниво, како синоними за заштита и почитување на тие права.

Меѓу специфичностите кои ги карактеризираат широко прифатените човекови права се неделивоста и поврзаноста на истите. Од легален аспект, човековите права се дефинираат како оние права кои се содржани во меѓународните акти и документи и прифатени од голем број држави и се како составен дел од нивната национална легислатива.

Токму во корпусот на човековите права спаѓа и забраната за тортура, како апсолутно право кое не се дерогира. За огромната желба за свет ослободен од тортура сведочи и врамувањето во Универзалната декларација за човекови права, како акт за глобално изразување права на сите, каде што во член 5 стои: „Никој не смее да биде подложен на тортура или на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување”, како и во Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, во член 3 во кој пишува: „Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечно или понижувачко постапување или казнување”. Тврдоглавото придржување кон ова се должи на тоа што доколку не се посвети внимание на заштита и превенција, тортурата може да стане закана за човековата безбедност.

Мотивирани од желбата за што поширока примена на методите за заштита од тортура и воспоставување на органи за таа цел, Обединетите нации донесуваат Конвенција против тортура и други облици на сурово, нечовечно и понижувачко постапување или казнување.³ Во член 1 од Конвенцијата стои дефиницијата која ја одредува тортурата како: „дејствие со коешто намерно се нанесува сериозна болка или страдање, било физичко или ментално, на лице со цел добивање од него или од трето лице информација или признание, казнување на лицето за дело коешто тоа или трето лице го извршило или е осомничено дека го извршило, или заплашување или принудување на тоа лице или на трето лице, или пак од причина заснована врз дискриминација по која било основа, кога таквата болка или страдање се нанесува од страна на или на барање на или со знаење или премолчена согласност на службено лице или друго лице кое постапува во својство на овластено службено лице”.

Според Конвенцијата, каде што во потесна смисла тортурата се определува како *намерно дело* со кое се предизвикува тешко физичко или ментално страдање со *одредена цел* од страна на *државно службено лице* или лице кое постапува во својство на овластено службено лице, можеме да извлечеме три главни карактеристики за тортурата: намерно

³ (YHKAT) (United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - UNCAT), од 1984 година, усвоена и отворена за потпишување, ратификација и пристапување со резолуцијата на Генералното собрание 39/46 од 10 декември 1984 година, а која стапила во сила на 26 јуни 1987 година.

дело, одредена цел и службено лице. Кога зборуваме за целта на тортурата, се јавуваат повеќе варијанти за кои таа може да се користи, како што се: добиваање информации и признание, понижување, чувство на инфериорност, казнување, одмазда, замолчување и слично.

Како жртва на тортура може да се јави секое лице, деца, мажи, жени, млади и стари, но сепак постојат маргинализирани групи на лица за кои постои поголем ризик дека ќе бидат измачувани и понижувани. Како такви се: притворените лица, осудените затвореници, малцинствата, старите луѓе и ментално хендикипираните лица кои се сместени во посебни установи. За разлика од жртвите, со оглед на природата на делата на тортура, како сторители можат да се јават лицата на кои потенцијалните жртви им се подредени и тоа: полицајци, воени лица како службени лица, медицинскиот кадар, обезбедувањето во установите во кои се сместени стари лица или лица со посебни потреби и слично.

За извршување на дела на тортура е потребно да се употребат одредени средства со најразлични методи, па според тоа тортурата, односно мачењето на лицата може да се класифицира како:

- „Физичкото мачење предизвикува огромна болка и прекумерно страдање кај жртвата. Кај најсуровите облици може да доведе и до осакатување, изобличување или трајна повреда. Методите на мачење коишто најчесто се применуваат се: тепање со камшици, метални предмети, камења, кабли и палки, клоцање и удирање од сид. Таканаречениот метод „фалака“ или „фаланж“ (жестоко удирање на жртвата по табаните на нозете) е речиси исто толку широко се користи како и методот со електро-шокови, гушење, врзување и горење со цигари или изложување на жртвата на екстремно ниски или високи температури.
- Менталното мачење опфаќа техники на лишување и исцрпување, какви што се лишување од храна, вода, сон и санитарни простории, техники на лишување од комуникација како што се затворањето во самица и прекинувањето контакти со другите затвореници или со надворешниот свет, техники на принуда и заплашување, како што се присилно присуство при мачењето други луѓе, закана за погубување или симулирано погубување, постојано понижување и тероризирање итн.
- Понатаму, сексуалното насилство честопати се користи како метод за физичко и ментално онеспособување на жртвите”.⁴

⁴ Волфганг Бенедек, Европски центар за обука и истражување на човековите права и демократијата (ЕТЦ). (2006). ПРИРАЧНИК ЗА ЕДУКАЦИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА, РАЗБИРАЊЕ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА. Грац. Börsedruck GesmbH, Liesinger Flur-Gasse 8, 1230 Wien.

Несомнен е фактот дека без оглед на тоа кои се целите поради кои се извршува тортурата, во ниту еден случај не можат да се оправдаат средствата употребени за таа намера.

За да се спречи целиот овој процес и да се заштита потенцијаните жртви, се јавила потреба од воспоставување на посебни органи кои ќе се занимаваат со оваа проблематика.

Па така, спроведувањето на обврските на државите во однос на прашањата за тортура утврдени во меѓународните акти се следи од:

1. Комитетот на ОН против тортура (UN Committee against Torture – CAT)⁵ од 1988 година, чија основна задача е да разгледува извештаи кои државите се должни да ги поднесуваат на секои четири години. Врз основа на тоа, произлегува можност да бара и некои дополнителни објаснувања или да спроведе одредена истрага.
2. Поткомитет на Комитетот на ОН против тортура (Sub-Committee of the UN Committee against Torture) којшто е воспоставен со Факултативниот протокол кон УНКАТ (Optional Protocol to the UNCAT)⁶ кој функционира на тој начин што врши редовни посети на местата каде што се сместени потенцијалните жртви на тортура.
3. Специјален известувач за тортура⁷ на кој му се доверени неколку задачи како што е пренесување на соопштенија за жалби и дописи со наводни случаи за тортура до владите, потоа посети на земји, поточно на критичните места, како и поднесување на годишни извештаи до Комисијата за човекови права и Генералното собрание.
4. Европски комитет за спречување на тортура и нечовечно или понижувачко постапување или казнување (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment – CPT)⁸ чијашто основна задача е проверка во установите каде што се сместени лица лишени од слобода со периодични и ад хок посети за што издава доверливи извештаи. Во случај на несоработка од страна на државата, како санкција се применува давањето на јавна изјава која се користи како политички притисок. Овој комитет го сочинуваат лекари, правници, експерти за човекови права, затвори и полициски прашања.

⁵ Набљудувачки орган на ОН воспоставен согласно со член 17 од Конвенцијата на ОН против тортурата, започнува со работа на 1 јануари 1988 година

⁶ Усвоен на 57. заседание на Генералното собрание на ОН во Њујорк во 2002 година

⁷ Именуван од Комисијата за човекови права на Обединетите нации, со Резолуцијата 1985/33

⁸ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Council of Europe, www.cpt.coe.int

Покрај овие меѓународно воспоставени органи постојат и други мрежи за спречување на тортурата како што се:

- Коалицијата на меѓународни невладини организации против тортура (Coalition of International Non-governmental organizations Against Torture)
- Амнести интернешенел (Amnesty International) кое претставува едно демократско движење самоуправувано од Меѓународниот извршен комитет. Нивното влијание во спречувањето на тортурата се гледа со донесувањето на Програмата за спречување на тортура во 2000 година, која содржи 12 точки и тоа:

1. Официјална осуда на тортурата;
2. Ограничувања на изолираното притворање;
3. Без тајно притворање;
4. Гаранции за време на испрашување и притвор;
5. Независна истрага на пријавите за тортура;
6. Без употреба на изјави добиени со мачење;
7. Забрана за тортура со закон;
8. Кривично гонење на наводни мачители;
9. Постапки за обука;
10. Обесштетување и рехабилитација;
11. Меѓународен одговор;
12. Ратификација на меѓународните документи.

Покрај наведените процеси, методи и органи за спречување на тортурата на меѓународно ниво, како и сите други универзално прифатени права, забраната за тортура е уредена и на национално ниво. Во нашата правна регулатива тортурата е определена како тешко кривично дело кое во Кривичниот законик на Република Македонија⁹ е утврдено како мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казување.

Сепак, за нејзиното инкорпорирање во национални рамки, водечка насока е универзалниот концепт на меѓународно воспоставените правила. Така, во Република Македонија е воспоставен национален превентивен

⁹ Во член 142 од КЗ на РМ: Тој што во вршењето на службата, како и тој што наведен од службено лице или врз основа на негова согласност, ќе употреби сила, закана или друго недопуштено средство или недопуштен начин со намера да изнуди признание или некоја друга изјава од обвинетиот, сведокот, вештакот или друго лице, или ќе предизвика кај друг тешко телесно или душевно страдање за да го казни за кривично дело што го сторило или за што е осомничен тој или друго лице, или за да го заплаши или да го присили на откажување од некое негово право, или ќе предизвика такво страдање поради каков било облик на дискриминација, ќе се казни со затвор од три до осум години.

механизам¹⁰, за што е назначен Народниот правобранител, но освен него можат да бидат вклучени и хуманитарни и невладини организации во РМ (по претходна согласност од страна на Правобранителот). Неговата задача е редовни посети на местата каде што лицата се лишени од слобода, односно полициски станици, воспитно-поправни и казнено-поправни установи, психијатриски болници и установи, како и други неофицијални места доколку Народниот правобранител добие информација дека се лишуваат лица од слобода. Тој работи и постапува врз основа на сопствена методологија и програма.

Покрај редовните посети, овој механизам има и други овластувања меѓу кои влегуваат непречениот пристап до сите информации и документи за лицата лишени од слобода, како и тоа слободно да избере лица и место за да разговара со истите без надзор и сведоци, со преведувач или сам. Целта на овој механизам е превенција од тортура и друго сурово или нечовечно постапување, што се остварува како што рековме со следење на постапувањето со потенцијалните жртви на тортура, со давање препораки до релевантните органи за постапување со истите. Покрај ова, моќно средство во рацете на Народниот правобранител е и можноста да поднесува предлози за актуелното или за нацрт законодавството.

Кога сме кај националното законодавство во Република Македонија во текот на 2015 година, Европскиот суд за човекови права донесе рекордни пет пресуди против Р. Македонија, кои се однесуваат на член 3 од Европската конвенција за човекови права „забрана на мачење“. Тоа укажува на фактот дека не постои судска пракса во нашите национални судови за донесување на осудителни судски пресуди во однос на ова повреда. Покрај тоа, во последните три години од страна на Хелсиншкиот комитет се регистрирани голем број на случаи на тортура за кои обвинителствата не спроведуваат ефективна истрага, што значи дека овие случаи се пријавени во обвинителствата, но не била спроведена истрага или била спроведена неефективна истрага.

За ефективна превенција на тортура се преземаат следниве чекори:

- Ефективна правна рамка и имплементација на истата и гаранции за спречување на тортура;
- Воспоставување контролни механизми;
- Воведување обука на полицајци, лекари, судии, адвокати и други лица кои можат да имаат влијание во превенцијата на тортурата.

Значи сè од горенаведеното може да се постигне, само е потребна

¹⁰ Воспоставен со Законот за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување („Службен весник на РМ“ бр.165/2008).

навремена идентификација на можните ризици и воспоставување и имплементација на заштитни мерки. Во однос на тоа можеме да согледаме дека досега се преземени низа сериозни чекори кон спречување на оваа повреда во областа на човековите права. „Човекот којшто измачува човек е монструм којшто не може да се опише”.¹¹ Во 1997 година ОН го прогласува 26 јуни за Меѓународен ден за поддршка на жртвите на тортура.

Еден од столбовите на денешницата е критичкиот систем насочен кон поголема посветеност за заштита и превенција од тортура, како едно од прашањата кои налагаат големо внимание во едно современо демократско општество. Таквите општества, мотивирани од желбата за што поширока имплементација на актите за заштита на човековите права, меѓу кои и забраната за тортура, на меѓународна и национална сцена преземаат огромен број на активности со примена на различни методи во таа насока.

Користена литература

Волфганг Бенедек, Европски центар за обука и истражување на човековите права и демократијата (ЕТЦ). (2006). Прирачник за едукација од областа на човековите права, разбирање на човековите права. Грац. Börsedruck GesmbH, Liesinger Flur-Gasse 8, 1230 Wien

Универзалната декларација за човекови права 1948

Меѓународен пакт за граѓански и политички права 1966

Европската конвенција за човекови права 1950

Европска повелба за човекови права, 2000

Конвенцијата на Обединетите нации против тортура и други облици на сурово, нечовечно и понижувачко постапување или казнување (УНКАТ) (United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment - UNCAT, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984 entry into force 26 June 1987, in accordance with article 27 (1))

Европски комитет за спречување на тортура и нечовечно или понижувачко постапување или казнување, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Council of Europe, www.cpt.coe.int

Кривичен законик на РМ, „Службен весник на Република Македонија” број 80/99, број 4/2002 година, број 43/2003, број 19/2004, број 81/2005, број 60/06, број 73/06, број 7/08, број 139/08, број 114/09, број 51/11, број 135/11, 185/11, број 142/12, број 166/12, број 55/13,

¹¹ Хенри Милер (Henry Miller)

број 82/13, број 14/14, број 27/14, број 28/14, број 115/14 и број 132/14.2

Народен правобранител на РМ, Национален превентивен механизам,
<http://ombudsman.mk/>

Устав на РМ, Службен весник бр: 1/92, 4/92, 52/91, 31/98, 91/01, 84/03,
107/05, 03/09 и 49/11

МАРИНКОВА Марија

ГОВОР НА ОМРАЗА И МЕДИУМИ

„Никој не се родил мразејќи друга личност поради бојата на кожата, нејзината историја или религија. Луѓето мора да научат да мразат и ако тие навистина научат да мразат, тогаш можат да научат и да сакаат, бидејќи љубовта во човековото срце доаѓа многу поприродно од нејзината спротивност.“

Нелсон Мандела

„Да ја едуцираме младината со демаргинализирано образование и отворен ум.“

Марија Маринкова

Апстракт: Секојдневието избобилува со конфликти како на микро ниво така и на макро ниво. Она што денешницата нѝ го донесе во ерата на дигитализација и глобализација се токму спрегите кои делуваат во насока на зголемување на „говорот на омраза“. Секако дека меѓународните документи, воедно и УДЧП во чл.19 експлицитно прокламира: „Секој има право на слобода на мислење и на изразување; ова право вклучува слободна да се има мислење без какви било пречки и да се бара, да се прима и да се пренесуваат информации и идеи преку некој медиум, средство, без разлика на евентуални пречки“. Остварувањето на слободата на изразување го иницира дотолку повеќе и остварувањето на другите права. Но, што ако остварувањето тргне во погрешна насока. Што ако ова право се искористува за да се постигнат други фаталистички цели. Според Советот на Европа, говорот на омраза во термилошка смисла ги опфаќа сите облици на изразување кои шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, антисемитизам или други облици на омраза врз база на нетрпеливост изразена како агресивен национализам, етноцентризам, дискриминација и непријателство против малцинствата, мигрантите и луѓето со имигрантско потекло. Она што е евидентно е дека меѓународната пракса го препознава овој деструктивен елемент наречен „говор на омраза“, за кој и медиумите можеби ја имаат најголемата јавна одговорност, заради објективното влијание на ширење на истиот, но од друга страна пак и за негово спречување. За ова македонското законодавство предвиде соодветни законски регулативи со измените од 2014 г.

Клучни зборови: *слобода, насилство, изразување, поттикнување*

Вовед

Во основа битисувањето на човештвото е она што нè прави разумни суштества. Но, разумните суштества во текот на својот живот би требало да користат и уживаат одредени предности и позитивности, кои произлегуваат од правата и слободите загарантирани со меѓународните документи.

Наспроти позитивизмот опстојува безвременското природно право „*jus naturale*“, она што е над сите норми и ограничувања поставени од човекот или право што е во најголема сродност со разумот и вклучено од битисувањето на животот-човекот. Безвременското право на живот и телесна неповредливост поставени на пиедесталот на филозофскиот и секако разумен концепт датираат уште од антиката, кои подоцна со револуциите низ планетата и развојот на филозофско-општествените концепти резултираа со најголемата придобивка за човекот, декларациите и концептот за човековите права. Производот од уживањето на правата и слободите е токму сигурноста дека нешто му припаѓа на човека со раѓање. Зад ваквото опстојување на правата секако дека постои и одредена заштита, промоција и унапредување, не само од меѓународните документи, туку и од националните институции, а би требало да има и од секојдневниот живот на секој поединец.

Она што ќе биде предмет на истражување ќе биде злоупотребата на слободата на изразување, а тоа во основа е говорот на омраза. По дефиниција, најчесто говорот на омраза е ориентиран кон одредена група, а насочен кон реализација на насилство, навреда и омраза кон група/и во одреден општествен аспект, поради нивната расна, етничка, религиска или друга заштитена карактеристика. Проблемот со говорот на омраза не датира од денес, туку напротив неговите корени историски влечат потекло уште од Втората светска војна, како одраз на нацистичката политика. Она што говорот на омраза го прави битен за секое едно општество е токму реперкусијата која може да ја воспостави во одреден временски период и кон одредена група. Па во основа, истражувањето ќе биде насочено кон говорот на омраза, кој како таков може да се појави во медиумите ширум нашата држава, а пропорционално и кон неговото негативно влијание во македонското општество.

Човекови права и слободи

Човековите права и слободи се фундаментот на човештвото. Ваквите основни вредности се вклопени речиси во секој историски документ. Овие права се опишани како „природни или вродени“, што значи дека тие не се стекнуваат, ги поседуваме со самото раѓање. На вредноста и на правото на живот, се надоврзуваат и другите права на човекот, кои како такви се елемент врз кои се темели цел еден комплекс наречен-држава.

Преку државата всушност ѝ се овозможува развојот на индивидуата и на нејзината слобода, но, од друга страна пак, преку неа може да се појават и обратните развојни правци, како разни ситуации на угнетување и тоталитаризам, ставање на човековите права во последен план, па дури и воведување на режими во кои единствено се слуша гласот на „владајачите“, а „владаените“ и нивните права се постојано угнетувани во име на режимот. Во развојот на правата на човекот, и нивното ставање на пиедесталот на вредности, се развиваше низ неколку чекори: преку Големата Повелба за правата *Magna Carta Libertatum* од 1215 година донесена во Англија, преку Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот (*Declaration des droits de l'homme et du citoyen*) во 1789 година во Франција, па се' до Универзалната декларација за човековите права (*Universal Declaration of Human Rights*), донесена во Париз на 10 декември 1948 година, од страна на Генералното собрание на Обединетите нации. Следствено на нив, во 1966 се донесоа двата важни меѓународни документи и тоа, Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права и Меѓународниот пакт за граѓански и политички права. Токму овие документи ја потврдија универзалноста, објективноста, неоттуѓивоста и неделивоста на човековите права. Тоа во превод значеше дека секој човек, без разлика на расата, полот, националноста, етничката припадност или верската припадност, поседува права определени во горенаведените документи, но, се разбира дека поседува и права кои му се определени на национално ниво, разни политички, економски, културни и социјални права. Секако дека ентитетот кој ги промовира правата е државата, и таа е токму факторот кој освен што ги промовира туку и им обезбедува соодветна заштита преку најразлични механизми.

Фундаментот за сите права е токму слободата на изразување, така што скоро сите меѓународни документи неа ја дефинираат и ја поставуваат на пиедесталот на слободите. Така на пример, ЕКЧП од 1950 година во член 1 ст.1 експлицитно вели: „Секој човек има право на слобода на изразување. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и слободата на примање и пренесување информации или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите, на препријатијата за радио, филм и телевизија да им наметнуваат режим на дозволи за работа“.

Од друга страна став 2 од истиот член пак вели: „Остварувањето на овие слободи, коешто вклучува обврски и одговорности, може да биде под одредени формалности, услови, ограничувања и санкции предвидено со закон, кои во едно демократско општество претставуваат мерки неопходни за државната безбедност, територијалниот интегритет и јавната безбедност, заштитата на редот и спречувањето на нереди и

злосторства, заштитата на здравјето или моралот, угледот или правата на другите, за спречување на ширењето на доверливи информации или за зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството“.

Образложение

Посебен фокус во рамките на ова истражување ќе биде токму говорот на омраза. Како таков по одредени историски негативни случувања не донесе ништо добро во рамките на глобалната сцена. Ниту македонското општество не е поштедено од оваа појава на зголемена употреба на говор на омраза, а особено во рамките на медиумите-посредници меѓу граѓаните кои како такви имаат моќ да формираат јавно мислење. Секако, и покрај фактот дека македонското казнено законодавство го предвиде говорот на омраза како таков, предвиде и казни за истиот, сепак говорот на омраза зема невиден замав во нашето општество и тоа особено преку медиумите и протокот на информации кои поминува низ нив.

Информацијата како таква е дефинирана од латинскиот израз „*Informatio*“ - „*поим, претстава, сознание*“, поим со многу различни значења во зависност од контекстот, но по правило е блиску поврзана со концепти како значење, знаење, инструкција, комуникација, репрезентација и ментален стимул. Информацијата како таква се пренесува низ различни канали (усни, писмени), информацијата и веста од национално значење се пренесува најчесто преку националните телевизии. Денес светот предвидува нови случувања од најразлична природа, а како резултат на глобализацијата и интернетот, знаењето и значењето на истите информации се пренесува доста брзо. Таквата одговорност е наметната на медиумите, истите во согласност со својата поставеност имаат и неколку функции.

Информативна функција - главна функција на пишуваните и електронските медиумите, при која информациите се однесуваат на јавни, заеднички, интересни и актуелни теми во која било област од општествениот живот.

Функцијата за формирање мислења - медиумите не само да ги достават информации, туку се случува тие информации да бидат коментирани и интерпретирани, нудејќи на публиката различни начини за разбирање на пораката. На овој начин медиумите им помогнаа на граѓаните да се ориентираат во општеството.

Функција на општествено дејствување - медиумите влијаат во насока на општествено дејствување, каде што може да доделите различен статус на одредени лица, организации или социјални движења. Медиумите поставуваат приоритети, можат да го свртат вниманието на јавноста, но влијаат и на угледот, авторитет и влијанието во јавноста. А во овој

контекст може да го свртуваат вниманието на луѓето токму кон ширење на омраза, кон деструктивни однесувања и оневозможување на соживот во нашето општество. Искористувањето токму на оваа моќ, за формирање на мислења, всушност е епицентарот на овој вид на истражување.

Медиумите можат да имаат двоја улога: како корисници и прекршители на слободата на изразување. Нивната улога, освен информирање во врска со глобалните проблеми, јакнење на глобалната солидарност, е да бидат инструмент на пропаганда на државата или на определени економски и други интереси. Според Комисијата за култура и развој на Унеско, современите технологии создаваат нови можности но и нови закани, особено ако медиумите станат цел на напад или на политичка контрола.

Дефинирањето на говорот на омраза е содржано во Препораката бр. R (97) 20 на Комитетот на министри на Советот на Европа. Секако дека и покрај преголемата употреба на терминот „говор на омраза“ сепак не постои една дефиниција за истиот. Сепак, воедначено значење за говорот на омраза би било следново: негативен говор кој изразува, поттикнува, повикува или промовира омраза до повредливи зборови и епитети, па и екстремни примери на предрасуди, стереотипи и пристрасност.

За одреден говор на омраза да го квалификуваме/окарактеризираме како говор на омраза истиот според Европскиот суд за човекови права треба да поседува одредени елементи:

- Намера за ширење на омраза кон определена група: *подразбира изразување зад кое стои намера за поттикнување, промовирање или оправдување на омраза кон лицата кои припаѓаат на определена група (расна, религиска, ЛГБТ заедница и сл). Намерата за поттикнување или промовирање на нетолеранција, расизам, хомофобија, насилство или друга омраза треба да се разликува од намерата за информирање на јавноста за прашања од општ интерес.*
- Содржина, контекст на конкретното изразување: *проценката за тоа дали едно конкретно изразување претставува говор на омраза ќе зависи како од содржината на тоа што е изразено, така и од конкретните околности на случајот, дали изјавите ги дава новинар, политичар, уметник, обичен граѓанин, во кои околности, на кое место и во кое време.*
- Последици, резултати од говорот на омраза: *покрај тоа што говорот на омраза предизвикува повреди на достоинството на лицето/та на кое/и се однесува, исто така е и говор кој има способност да доведе нарушувања на јавниот ред и мир или насилство и тоа како моментални инциденти или пак разгорувања на насилство помеѓу односните групи во општеството, па сè до криминал на омраза, кон лицата таргетирани со говорот на омраза.*

Неменливи или фундаментални карактеристики: говорот на омраза најчесто ги напаѓа аспектите од идентитетот на лицето кои се неменливи или фундаментални за чувството на себство на лицето. Таквите карактеристики вообичаено се видливи, како на пример расата или бојата на кожата.

Исто така, тие карактеристики треба да функционираат како маркери на групниот идентитет. Не сите неменливи или фундаментални карактеристики се и маркери на групниот идентитет.

Општествен и историски контекст: определувањето на заштитените карактеристики исто така бара и разбирање на историјата на репресија и дискриминација во конкретна држава, како и нејзините моментални општествени проблеми. Така, во заштитените карактеристики треба да влезат и оние карактеристики кои биле основа за мината дискриминација или опресија и оние кои се основа за моменталните или современи инциденти на дискриминација или опресија.

Уживањето на правата и слободите, признати со Конвенција, треба да се обезбеди без никаква дискриминација заснована врз пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или кој и да е друг статус.¹

Идентификување на говорот на омраза

Постојат одредени показатели/индикатори кои како такви може да покажат дека односниот говор се заснова врз одредени предрасуди, истите не значи дека кумулативно треба да постојат, туку се само показатели за тоа дали одреден говор е говор на омраза или не, па затоа уште се нарекуваат и меки индикатори.

Индикатор за намера. Ваквиот тип на индикатори имаат за цел да определат дали објективно говорникот имал за цел да навреди, омаловажи, предизвика насилство или на друг начин да понижи одредена група на луѓе. Ваквата објективната слика би можела да се добие преку изјавите/мислењето/чувството на жртвата, сведокот односно пошироката јавност. Индикатор би можеле да претставуваат и разликите (етнички, верски, родови, национални) кои постојат помеѓу говорникот и таргетираната група, како и тоа дали веќе претходно во одредена историска рамка постоела нетолеранција и насилство помеѓу двете групи.

Индикатор за содржина. Она кое можеби го квалификува говорот на омраза како таков е токму содржината на говорот, бидејќи кога еден припадник на доминантна мнозинска група во општеството користи

¹ Чл.14 од Европска конвенција за човекови права.

говор на омраза, тоа е доволно алармантен знак дека истиот говор² може да донесе штетни последици за малцинската група.

Изјавите на државни претставници, како и на политичари, најчесто можат да бидат насока за појава на говор на омраза, па дури и низ официјалните говори да се провлекува нишка на говор на омраза. Исто така, доста релевантен факт е и локацијата каде што се искажува говорот на омраза (помеѓу пријатели, на интернет или пак некоја друга средина, каде што би можело да се формира јавното мнение). Секако, и временската определеност на говор може да биде извор на негативни последици (празници на одредена група, непосредно пред или за време на значаен ден за одредена група во општеството).³

Индикатори за последици/забранети резултати. Во овој случај се мисли на расистички и нацистички слогани на интернет, со кои се повикува на насилство кон припадниците на определена етничка група; расистички слогани и скандирања на фудбалски натпревари кои водат до инциденти со насилство помеѓу навивачите; говор на омраза кон определени етнички заедници во медиумите проследен со инциденти на насилство кон припадниците на тие етничките заедници во училиштата, средствата за јавен превоз и сл. (Михајлова, 2013).

Медиуми

По дефиниција поимот „медиум“ означува средство за масовна комуникација или средство за ширење информација до поголема публика. Конкретно во нашата Република постои Закон за радиодифузна дејност⁴ од 2005 година, кој во чл.65 предидува: „Во програмите на радиодифузерите, како и во програмите што се реемитуваат преку јавните комуникациски мрежи не се дозволени програми што се насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на Република Македонија или кон поттикнување

² Покрај експлицитното искажување на омраза, Европскиот суд за човекови права во случајот Garaudy vs. France истакнува дека е негирањето на Холокаустот е една од најсериозните форми на расна клевета за Евреите и на поттикнување на омраза за нив.

³ Покрај директниот говор, говорот на омраза вклучува и многу други форми на изразување, како на пример: јавно користење на навредувачки симболи (на пример свастика); нивно експлицитно прикажување на паради, протести, јавни обраќања и слично; палење на крстови (ова е карактеристично за Кју Клукс кланот во САД); палење на знамиња; испишување на графити; лепење на плакати; делење и дисеминација на летоци со таква содржина; изразување преку ТВ и радио; од поново време, изразување на интернет.

⁴ Службен весник на Република Македонија бр. 100/05, 19/07, У.бр.126/2006 од 12.09.2007 (Службен весник на РМ бр.115/07), У. бр.191/07 од 21.11.2007 година (Службен весник на РМ бр.08/08), 103/08, 152/08, 6/10, У. бр.191/2009 од 10.2.2010 година (Службен весник на РМ бр. 51/2010), 145/10, 97/11 и 13/12.

или повикување на воена агресија или на разгорување на национална, расна, полова или верска омраза и нетрпеливост“.

Појавата на говор на омраза како таков во медиумите е резултат токму на нерегулираноста, особено во просторот на интернетот/социјалните мрежи, каде секој поединец може да почувствува слобода да навреди, осуди, омаловажи, одреден поединец или група врз основа на одредена заштитена карактеристика.

Заштитата или спречувањето на говор на омраза освен преку внатешните органи и преку органите на кривичен прогон, исто така може да се изведе и преку следниве тела:

Комисија за заштита од дискриминација, преку која комисија може да поднесе претставка во рок од 3 месеци од денот кога била сторена повредата/говорот на омраза или најдоцна една година од дознавањето за актот на дискриминација.

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги - повторно со претставка до ова тело/агенција, во кој случај истата може: да донесе решение со кое ќе го опомене медиумот; да поднесе барање за поведување на прекршочна постапка во случај кога и покрај донесеното решение за опомена продолжува со вршење на истата повреда за која е опоменет, во текот на годината; да поднесе кривична пријава; да достави предлог до Советот за одземање на дозволата.

Здружение на новинари на Македонија - Совет на чест: секој граѓанин може да достави претставка до Советот на честа ако се сомнева дека некој новинар во неговото известување ги прекршува професионалните стандарди и етика. Советот на честа има обврска да ја разгледа претставката и да утврди дали новинарот известувал согласно со Кодексот на новинари.

Совет за етика во медиумите на Македонија - во рамки на Советот постои советодавно тело - Комисија за жалби која разгледува жалби од граѓани, правни лица и други претставници на јавноста во врска со објавените содржини во медиумите, посредува меѓу лицата кои упатиле жалба и уредникот, односно медиумот на чија содржина се однесува жалбата и донесува одлуки по жалбите во врска со евентуални прекршувања на Кодексот.

Стручна оправданост

Секако дека говорот на омраза е нешто што ја тангира светската популација, дали на еден или на друг начин, било да се шири ксенофобски, расистички или антисемитски материјали по социјалните мрежи или пак тоа го прават јавни функционери во своите официјални говори или пак новинари на национални телевизии. Ќе се обидам да ја најдам причинско-

последичната врска на говорот на омраза, особено на еден подолг рок, токму во македонското општество. Како говорот на омраза ја дефинира новинарската професија, политиката и јавните функционери во очите на еден просечен македонски граѓанин. Воочувајќи ја тесната поврзаност помеѓу говорот на омраза и конфликтноста во Републиката.

Научна оправданост

Универзалната Декларација за човекови права, Европската конвенција за човекови права, Кривичниот законик, Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Законот за спречување и заштита од дискриминација се фактори кои со помош на нивна анализа ќе ја дефинираат и определат научната оправданост на следното истражување. Слободата на медиумите и слободата на изразувањето како најзначајни фактори во каков било вид на медиум, достапноста на материјалите од јавен карактер, улогата на новинарот, неговата одговорност и неговите права, како и агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Дефинирање на предмет на анализа

Предмет на ова истражување ќе биде говорот на омраза кој како таков го има во македонското општество, не само на политичко, социјално, туку и низ секојдневието на секој поединец во Р. Македонија. Истражувањето и анализата треба да нѝ укажат на тоа дали воопшто има говор на омраза особено во медиумите, кон кого е насочен, кој го употребува и, секако, дали би имало одредени последици врз одредено општество, токму од истиот.

Говор на омраза е термин кој означува говор чија намера е да деградира, вознемири или предизвика насилство или активности врз основа на предрасуди против лица или групи луѓе врз основа на нивната раса, род, возраст, етничка припадност, националност, религија, сексуална ориентација, родов идентитет, хендикеп, јазична способност, морални или политички ставови, социоекономска класа.

Временско определување на предметот на истражување

Во согласност со Кривичниот законик⁵, со последните измени

⁵ Предизвикување национална, расна и верска омраза, раздор и нетрпеливост од чл.319 од КЗ, гласи:

(1) Тој што со присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, изложување на подбив на националните, етничките или верските симболи, со оштетување туѓи предмети, со сквернавење споменици, гробови или на друг начин ќе предизвика или ќе разгори национална, расна или верска омраза, раздор или нетрпеливост, ќе се казни со затвор од една до пет години.

(2) Тој што делото од став 1 го врши со злоупотреба на положбата или на овластувањето или ако поради тие дела дошло до безредие и насилства спрема луѓе или до имотна штета

во 2014 година, ќе започне истоименото истражување, односно токму тоа е временскиот период најзначаен за истражувањето, пред сè од нормативен аспект. Дали и колку реалноста соодветствува со законската определеност ќе покаже истражувањето, односно дали говорот на омраза има тенденција на пораст или на намалување на говорот на омраза во нашето секојдневие.

Просторно определување на предметот на истражување

Просторот на кој ќе се изведе истражувањето е просторот на Република Македонија односно изведена анкета врз граѓани особено од источниот регион на Републиката, главно вклучувајќи ги градовите Штип и Пробиштип.

Цели:

- Утврдување/детектирање на говорот на омраза во Република Македонија;
- Застапеност на говорот на омраза во медиумите: телевизиите, интернетот, радио, весници;
- Пронаоѓање на главните протагонисти на говорот на омраза во Македонија;
- Детектирање на заштитената карактеристика врз која се употребува говорот на омраза;
- Утврдување на влијанието на новинарот;
- Утврдување на влијанието на јавните функционери;
- Утврдување на влијанието на политичарот;
- Утврдување на влијанието на обичниот граѓанин;
- Утврдување на далекусежните реперкусии врз нашето општество од употребата на говор на омраза.

од големи размери, ќе се казни со затвор од една до десет години.

Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем од чл. 394-г од КЗ гласи:

(1) Тој што преку компјутерски систем во јавноста шири расистички и ксенофобичен пишан материјал, слика или друга репрезентација на идеја или теорија која помага, промовира или поттикнува омраза, дискриминација или насилство, против кое било лице или група, врз основа на раса, боја на кожа, национално или етничко потекло, како и верско уверување, ќе се казни со затвор од една до пет години.

(2) Со казната од ставот (1) на овој член ќе се казни и тој што делото ќе го стори преку други средства за јавно информирање.

(3) Тој што делото од ставовите (1) и (2) на овој член го врши со злоупотреба на положбата или на овластувањето или ако поради тие дела дошло до безредие и насилства спрема луѓе или до имотна штета од големи размери, ќе се казни со затвор од една до десет години.

Хипотези

Севкупната општествена поставеност генерира говор на омраза

1. Говорот на омраза е застапен во медиумите на Република Македонија:
 - Говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми низ Републиката;
 - Говор на омраза е најраспространет на социјалните мрежи -интернет;
 - Говорот на омраза е најзастапен во радиомедиумите низ Републиката.
2. Детекцијата на говор на омраза зависи од тоа кои медиум го користат граѓаните низ Републиката:
 - Користењето на телевизиските медиуми носи помала веројатност дека ќе детектирате говор на омраза;
 - Интернетот носи поголема веројатност дека ќе детектирате говор на омраза.
3. Говор на омраза се врши врз основа на повеќе заштитени карактеристики:
 - Говорот на омраза се врши врз основа на политичка припадност;
 - Говорот на омраза се врши врз основа на религиска припадност;
 - Говорот на омраза се врши врз основа на етничка припадност;
 - Говорот на омраза се врши врз основа на сексуална ориентација.
4. Говорот на омраза го употребуваат граѓаните ширум Републиката:
 - Носители на јавна функција употребуваат говор на омраза;
 - Политичарите употребуваат говор на омраза;
 - Луѓе во вашата средина употребуваат говор на омраза.
5. Говорот на омраза носи реперкусии за едно општество:
 - Говорот на омраза во голем процент носи далекусежни последици;
 - Говорот на омраза во помал процент носи далекусежни последици во едно општество.

Методологија

Ќе бидат користени следните методи за истражување:

1. Аналитички метод;
2. Нормативистички метод;
3. Дескриптивен метод.

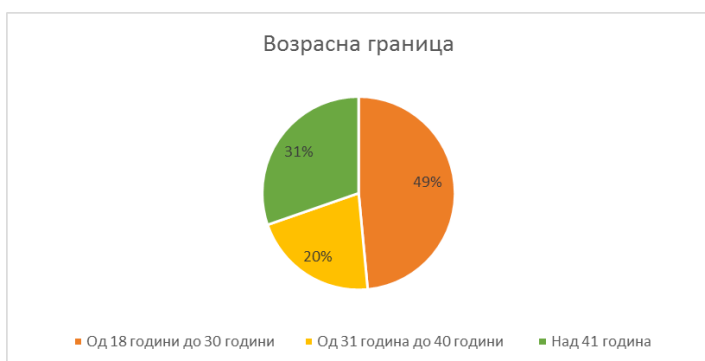
Инструменти кои ќе бидат користени во истражувањето се:

1. Анкета - спроведена (онлајн) врз 100 испитаници, главно од источниот регион на Републиката;
2. Анализа на содржина – закон.

Анкета

Имено, анкетата на тема „Говор на омраза и медиуми“, која подолу ќе биде обработена, всушност е еден показател за мислењето и ставовите на македонскиот граѓанин во последниве неколку години. Истата беше спроведена врз 100 испитаници, граѓани на Република Македонија, главно од градовите Штип и Пробиштип.

Во истата подеднакво беа застапени и двата пола од кои 60% од испитаниците беа од женски пол и 40% од испитаниците од машки пол. Испитаниците беа поделени во три возрасни граници и тоа: прва категорија од 18 години до 30 години; втора категорија од 31 година до 40 години и трета категорија над 41 година.

Слика 1. Процентна застапеност на испитаниците по возраст

На прашањето: **Кој медиум најмногу го користите за да се информирате?** 65% од испитаниците одговорија дека го користат интернетот како алатка за информирање, а 35% одговорија дека користат телевизија за информирање.

Слика 2. Процентуален показател за тоа кој медиум најмногу се користи помеѓу испитаниците

1. Според пол

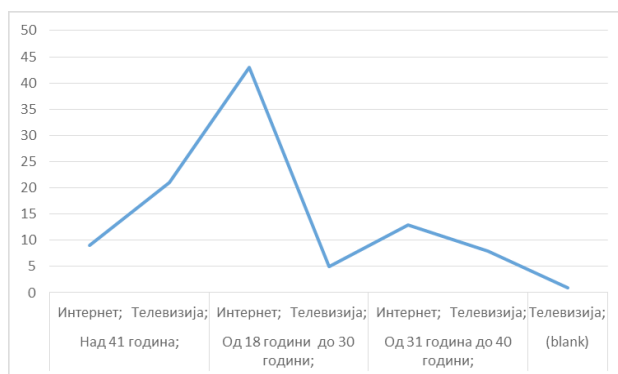
Од женските испитаници 68,33% одговориле дека го користат интернетот за да се информираат, а 31,66% одговориле дека ја користат телевизијата за да се информираат, додека машките испитаници одговориле дека 60% од истите го користат интернетот за да се информираат, а 40% од нив ја користат телевизијата за да се информираат.

Слика 3. Показател за користењето на медиумите

2. Според возраст

Кај испитаниците над 41 година, интернетот го користат 30% од испитаниците, додека телевизијата ја користат 70% од испитаниците. Испитаниците од 31 до 40 години, интернетот го користат во 89,58%, а 10,41% од испитаниците ја користат телевизијата. Испитаниците од 18 до 30 години, интернетот го користат во 61,90%, а телевизијата ја користат во 38,09% од испитаниците. Еден испитаник не ја навел својата возрасна граница, но одговорил дека најмногу го користи медиумот - телевизија.

Слика 4. Показател за користењето на медиумите

Од горенаведеното евидентно е дека и машкиот и женскиот пол главно како алатка за информирање го користат интернетот, а помалку телевизијата. Од друга страна, испитаниците од возрасната граница од 31 до 40 и од 18 до 30 години го користат интернетот заради информирање, а возрасната група над 41 година, телевизијата повеќе од интернетот, како алатка за информирање.

На прашањето: **Дали во медиумите е застапен говорот на омраза?**

85% од испитаниците рекоа „Да, многу”, 10% од испитаниците рекоа „Многу малку”, а 5% од испитаниците рекоа „Воопшто не е застапен“.

Слика 5. Процентуален показател за тоа колку говорот на омраза е застапен во медиумите според испитаниците

1. Според пол

Испитаниците од женски пол сметаат „Да многу“ е застапен говорот на омраза во 86,66% од одговорите, додека 11,66% од испитаничките сметаат дека „Многу малку“ е застапен говорот на омраза во медиумите, а 1,66% од испитаничките сметаат дека „Воопшто не е застапен“ говорот на омраза во медиумите. Испитаниците од машки пол сметаат „Да многу“ е застапен говорот на омраза во медиумите во 82,5% од одговорите, додека 7,5% од испитаниците сметаат дека „Многу малку“ е застапен говорот на омраза во медиумите, а 10% од испитаниците сметаат дека „Воопшто не е застапен“ говорот на омраза во медиумите.

2. Според возраст

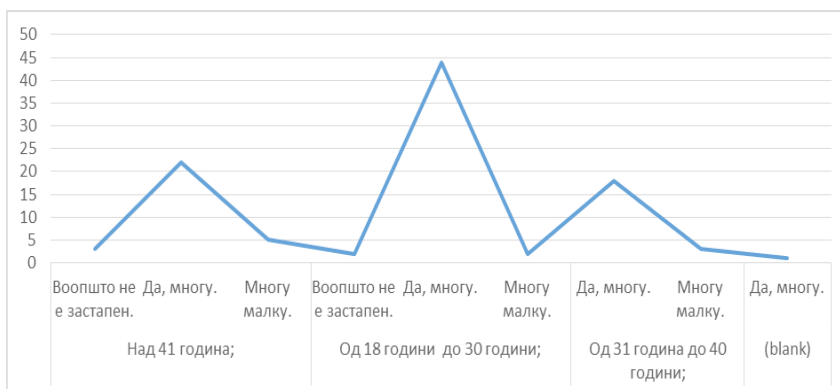
Кај возрасната група над 41 години во 73,33% од одговорите сметаат „Да многу“ е застапен говорот на омраза во медиумите, додека 16,66% од испитаниците сметаат дека „Многу малку“ е застапен говорот на

омраза во медиумите, а 9,99% од испитаниците сметаат дека „Воопшто не е застапен“ говорот на омраза во медиумите. Возрасната група од 18 до 30 години сметаат „Да многу“ е застапен говорот на омраза во 91,66% од испитаниците, додека 4,16% од испитаниците сметаат дека „Многу малку“ е застапен говорот на омраза во медиумите, а 4,16% од испитаниците сметаат дека „Воопшто не е застапен“ говорот на омраза во медиумите.

Возрасната група од 31 до 40 години сметаат „Да многу“ е застапен говорот на омраза во 85,71% од испитаниците, а 14,28% од испитаниците сметаат дека „Воопшто не е застапен“ говорот на омраза во медиумите. Еден испитаник одговорил на прашањето со „Да многу“, без да наведе возрастна граница.

Слика 6. Показател на прашањето: „Дали во медиумите е застапен говорот на омраза?“

Слика 7. Показател на прашањето: „Дали во медиумите е застапен говорот на омраза?“

Од дадените одговори, испитаниците и врз основа на пол и врз основа на поделеност на возрастна граница, очигледно е дека ставот

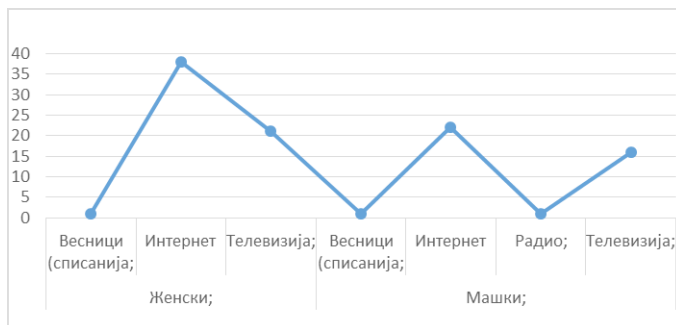
на испитаниците е дека говорот на омраза „Многу” е застапен во медиумите.

На прашањето: **Во кој медиум, најмногу е застапен говорот на омраза?**

60% од испитаниците рекоа дека говорот на омраза најмногу е застапен на интернетот, 37% од испитаниците рекоа дека говорот на омраза на второ место е застапен на телевизија, додека 2% од испитаниците мислат дека говорот на омраза е застапен во весниците односно списанијата, а 1% од испитаниците сметаа дека говорот на омраза е застапен во радио медиумите.

Слика 8. Процентуален показател за тоа во кој медиум најмногу е застапен говорот на омраза, според испитаниците

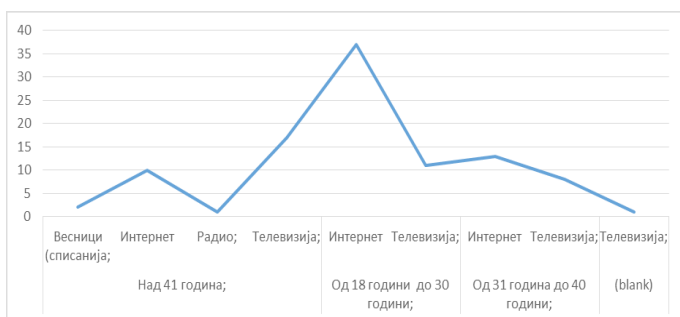
Слика 9. Показател на прашањето: „Во кој медиум најмногу е застапен говорот на омраза?”

1. Според пол

Испитаниците од женски пол сметаат дека во интернет медиумите говорот на омраза е застапен во 63,33% од вкупните одговори, додека 35% од испитаничките сметаат дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми, а 1,66% од испитаничките сметаат дека говорот на омраза е застапен во пишаните медиуми (весници и списанија). Испитаниците од машки пол сметаат дека говорот на омраза е застапен во интернет медиумите во 55% од одговорите, додека 40% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми, а 2,5% сметаат дека говорот на омраза е застапен во радиомедиумите и 2,5% сметаат дека говорот на омраза е застапен во пишаните медиуми (весници/списанија).

2. Според возраст

Возрасната група над 41 година, во 33,33% од одговорите сметаат дека говорот на омраза е застапен во интернет медиумите, а 56,66% сметаат дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми, додека 6,66% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е застапен во пишаните медиуми (весници/списанија) и 3,33% сметаат дека говорот на омраза е застапен во радиомедиумите. Возрасната група од 18 до 30 години во 77,08% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е застапен во интернет медиумите, а 22,91% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми. Возрасната група од 31 до 40 години, во 61,90% од одговорите сметаат дека говорот на омраза е застапен во интернет медиумите, а 38% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми. Еден испитаник не ја навел својата возрасна граница, но затоа одговорил дека говорот на омраза е застапен во телевизиските медиуми.

Слика 10. Показател на прашањето: „Во кој медиум најмногу е застапен говорот на омраза?“

На ова прашање испитаниците во најголем процент сметаат дека говорот на омраза најмногу е застапен во интернет⁶ медиумите, односно денес најраспространет по социјалните медиуми, како можност секоја индивидуа да изрази гнев, предрасуда, осуда или одредено понижувачко однесување/односно став, токму поради нерегулираноста на интернет просторот, односно непостоењето на ефективна рестрикција, како на ставот, така и на медиумот.

На прашањето: **Врз која основа - заштитена карактеристика е ориентиран говорот на омраза?**

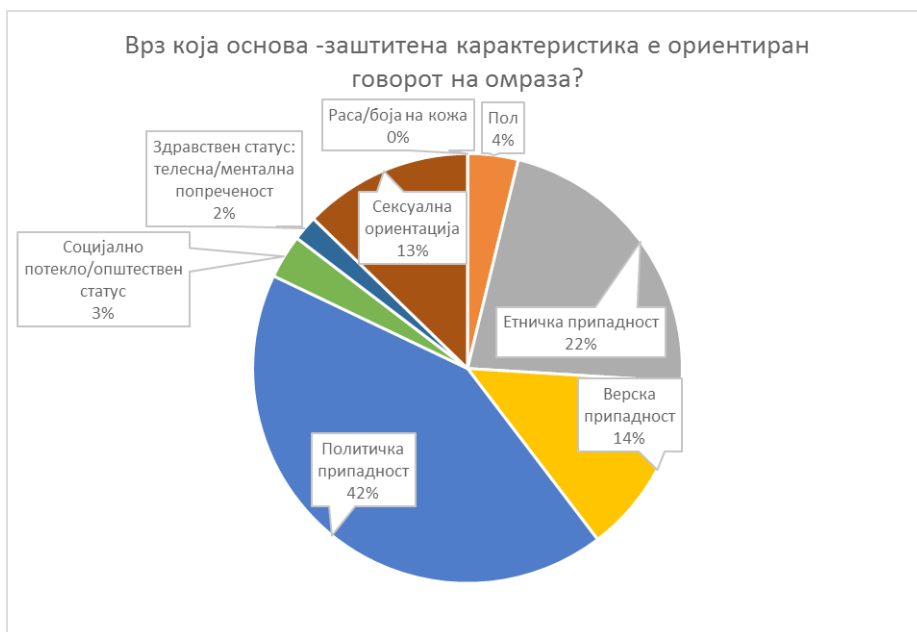
41,09% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според политичката припадност, 21,46% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според етничката припадност, 13,24% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според верската припадност, 12,32% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според сексуалната ориентација, 3,65 испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според полот, 3,19% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според социјалното потекло и според расата, додека 1,82% од испитаниците сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според здравствениот статус: ментална/телесна попреченост.

Карактеристично со ова прашање е токму фактот дека на ова прашање испитаниците имаат можност да одговорат на повеќе одговори, доколку сметаат дека постои, таква реална фактичка состојба, односно доколку говорот на омраза е ориентиран не само кон една, туку кон повеќе заштитени карактеристики. Па така, одговорите на ова прашање изгледаат вака:

1. Според пол

Така што 43,33% од испитаници од женски пол на ова прашање одговориле дека говорот на омраза е ориентиран само според политичката припадност, 10% од нив одговориле дека говорот на омраза е ориентиран според политичката припадност, етничката припадност и сексуалната ориентација, а 8,33% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според политичката припадност, етничката припадност и верската припадност.

⁶ Интернетот стана нов фронт за ширење на омраза, анонимноста која е обезбедена преку овој медиум го направи говорот на омраза полесен за изразување, како и на поширок простор, кој е надвор од областа на традиционалната примена на правната рамка на една држава. Денес таквата порака може да стигне до милиони луѓе, за брз временски период, преку мрежа која може да обезбеди чувство на заедништво за една група (OSCE, 2016).

Слика 11. Показател за тоа врз која основа е ориентиран говорот на омраза, според испитаниците

Додека 45% од испитаниците од машкиот пол сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според политичката припадност, 12,5% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според етничката припадност, а 10% од нив сметаат дека говорот на омраза во медиумите е ориентиран според етничката, политичката, верската и сексуалната ориентација.

2. Според возраст

56,66% од испитаниците над 41 година сметаат дека говорот на омраза во медиумите е ориентиран според политичката припадност, а 13,33% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран како според политичката припадност така и според етничката припадност. 37,49% од испитаниците од 18 до 30 години сметаат дека говорот на омраза во медиумите е ориентиран според политичката припадност, а 12,5% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според етничката, верската, политичката и сексуална ориентација. 42,85% од испитаниците од 31 до 40 години сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според политичката припадност, а 19,04% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според етничката, политичката и верската припадност и 14,28% од нив сметаат дека говорот на омраза е ориентиран според етничката припадност.

Она што може да го изведем како заклучок е токму фактот дека говорот на омраза, главно, на наше тло е ориентиран најмногу кон политичката припадност, етничката припадност и верската припадност, не е за потценување ниту изразениот процент за говор на омраза врз основа на сексуална ориентација. Бидејќи овде постоеше можност да се одговори на повеќе одговори истовремено, сепак најчестото мислењето на испитаниците беше дека истиот е ориентиран и кон политичката и кон етничката и кон верската припадност.

На прашањето: **Кои од наведените лица (политичари, новинари, носители на јавни функции и луѓе во вашата средина) употребуваат говор на омраза?**

На ова прашање 43,91% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го вршат политичари, 10,13% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го вршат носители на јавни функции, 31,75% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го вршат новинари, а 14,18% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го вршат луѓе од вашата **средина**

Како и во претходното прашање, на испитаниците им беше понудена можност да одговорат повеќе одговори на ова прашање, па така во овој случај дојдов до следните резултати.

1. Според пол

Во овој случај, 33,33% од испитаниците од женски пол одговориле дека говорот на омраза најмногу го употребуваат политичарите, по 15%

од испитаничките одговориле дека говорот на омраза го употребуваат како новинари така и политичари и новинари, по 6,66% од испитаничките одговориле дека говорот на омраза го употребуваат носители на јавни функции и луѓе од нивната средина. 35% од испитаниците од машки пол одговориле дека говорот на омраза го употребуваат политичари, 25% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го употребуваат новинари и 15% од испитаниците одговориле дека говорот на омраза го употребуваат политичари и новинари.

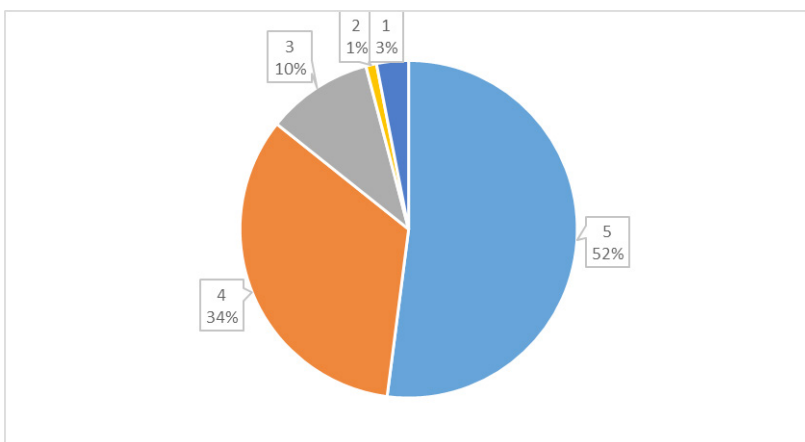
2. Според возраст

Испитаниците над 41 година одговориле на следниов начин: 46,66% од нив сметаат дека говорот на омраза во медиумите го употребуваат политичарите, по 16,66% од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат како новинари, така и политичари и новинари и 10% од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат носители на јавни функции. 29,16% од испитаниците на возраст од 18 до 30 години сметаат дека говорот на омраза го употребуваат политичарите, 20,83% од испитаниците од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат и политичари и новинари и 16,66% од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат новинари. 28,57% од испитаниците на возраст од 31 до 40 години сметаат дека говорот на омраза го употребуваат новинари, а 23,80% од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат политичарите, додека 14,28% од нив сметаат дека говорот на омраза го употребуваат луѓе во нивната средина.

Лицата кои употребуваат најмногу говор на омраза во овој случај се политичарите и новинарите, она што експлицитно го потенцираат испитаниците во овој одговор. Ниту помалку битен е фактот дека испитаниците истовремено сметаат во најголем процент дека говорот на омраза го употребуваат и политичарите и новинарите, односно најчесто политичарите секогаш во комбинација со друга категорија на лица.

На прашањето: **На скала од 1 до 5, колку говорот на омраза има далекусежни последици во едно општество?**

Одговорите на испитаниците во генерална смисла на зборот сликовито изгледаат вака:

1. Според пол

Женски пол

3,33%	/	3,33%	31,66%	58,33%
1	2	3	4	5
2,5%	2,5%	20%	35%	40%

Машки пол

Од горенаведеното може да заклучиме дека и машкиот и женскиот пол имаат став дека говорот на омраза за едно општество има голема можност да влијае врз иднината за истото, мислејќи пред сè на дефинирањето на меѓучовечките односи, социјалните односи, политичката сцена и секако вклучувајќи ја и економијата - како можност за опстанок на секоја индивидуа.

2. Според возраст

Резултатите добиени врз основа на поделбата на испитаниците на три возрастни граници изгледа на следниов начин:

Над 41 година:

1	2	3	4	5
6,66%	3,33%	13,33%	26,66%	40%

Табела 1. Бројчан показател за далекусежните последици од говорот на омраза, според испитаниците

Од 18 до 30 години (во оваа возрасна граница еден испитаник не одговорил на прашањето):

1	2	3	4	5
2,08%	/	4,16%	41,66%	50%

Табела 2. Бројчан показател за далекусежните последици од говорот на омраза, според испитаниците

Од 31 до 40 години (во оваа возрасна граница еден испитаник не одговорил на прашањето, а еден испитаник на скалата заокружил по број 5):

1	2	3	4	5
/	/	4,76%	23,80%	66,66%

Табела 3. Бројчан показател за далекусежните последици од говорот на омраза, според испитаниците

Од горенаведените резултати според возрасна граница може да заклучиме дека сите испитаници се на ставот дека говорот на омраза во едно општество има голема веројатност да влијае врз истото, пред сè мислејќи на формирањето на негативен став и мислење за една група, поединец различен во ставот, гледиштата и сфаќањата.

Коментари:

„Проблемот со говорот на омраза се потиснува од страна на влијателни фактори во општеството. Многу распространета појава која има пораст наместо нејзино неутрализирање. Превентивни и ретрибутивни мерки од страна на институциите со активно учество на граѓаните, медиумите и засегнатите, со цел стварање на механизам и практика за борба против оваа негативна појава” – Анонимен.

„Па да, секако дека има последици во општеството, бидејќи влијае на ставовите и размислувањата на младата популација, најчесто од 14 до 18 години која сè уште нема свои зацврстени мислења и ставови и само апсорбира мислења од јавни личности, политичари, па и од луѓе коишто се наоѓаат околу нив. Од друга страна, има последици, бидејќи секогаш некоја група е маргинализирана и на тој начин е „етикетирана”, ставена на пик, омаловажена што всушност прави таа група да се чувствува многу подолу, за разлика од другите. Најчесто, оние групи коишто не се маргинализирани, односно не се засегнати, не се ни обидуваат да придонесат кон решавање на овој проблем, па затоа оваа тема ќе биде актуелна и ќе се врши притисок кон цело општество” – Анонимен.

Осуден новинар

Јулиус Штрајхер – новинар, издавач и уредник, бил осуден на смрт на Нирнбершките процеси во 1946 година заради неговите написи кои ги објавувал во неговото популарно издание „Јуришник“ („Der Stürmer“). Издавачот на „Јуришник“ Јулиус Штрајхер бил обвинет поради злосторства против човештвото, како гласноговорник за уништување на Евреите. Обвинителот се обидува да докаже дека Штрајхер во своите говори и написи „го инфицираше германскиот ум со вирусот на антисемитизмот“ и дека ги поттикнувал Германците активно да ги прогонуваат Евреите. Како клучни докази во процесот против Штрајхер, обвинителството приложило 26 написи (од август 1941 – септември 1944) од „Јуришник“ (дванаесет напишани од Штрајхер) во кои се барало уништување и истребување на Евреите. Написот на Штрајхер од 25 декември 1941 г. претставува школски пример за говор на омраза и пропаганда која е ужас: „Ако на опасноста од размножување на тоа божјо проклетство во еврејската крв конечно треба да му дојде крај, тогаш има само еден начин – истребување на тие луѓе чиј татко е ѓаволот“. (Трајаноски, 2016)

Говор на омраза, дискриминација и криминал од омраза

Квалификацијата на говорот на омраза најчесто е поврзана со концепти како оние на ксенофобијата, расизмот, шовинизмот, антисемитизмот, а воопшто и концептот на дискриминација. Дискриминацијата означува различно постапување со одредена група/лице без објективно оправдување. Секако дека и нашето законодавство ја дефинира и ја препознава дискриминацијата како таква.

Директна дискриминација врз дискриминаторска основа е секое неповолно постапување, разликување, исклучување или ограничување кое како последица има или би можело да има одземање, нарушување или ограничување на еднаквото признавање или уживање на човековите права и основни слободи, споредено со третманот кој го има или би можело да го има друго лице во исти или слични услови.⁷

Индириктна дискриминација врз дискриминаторска основа е секое ставање на некое лице или група во неповолна положба во споредба со други лица, со донесување очигледно неутрални одредби, критериуми или со преземање на определени практики, освен кога таквите одредби, критериуми или практики произлегуваат од оправдана цел, а средствата

⁷ Член 6 ст.1 од Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр.50/2010.

за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни.⁸

На национално ниво борбата со говорот на омраза би можела да се постигне и со член 7 од Законот за спречување и заштита од дискриминација кој го дефинира вознемирувањето („Вознемирувањето и понижувачкото постапување претставува повреда на достоинството на лице или на група на лица кое произлегува од дискриминаторска основа и кое има за цел или резултат повреда на достоинството на одредено лице или создавање заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика“).

Можеби најтешката последица која прозлегува од говорот на омраз е криминалот од омраза, под овој вид на криминал се подразбираат кривични дела во кои сторителот е мотивиран од предрасуди кон групната припадност на жртвата, односно расниот, етничкиот, религискиот идентитет на жртвата и слично. За едно кривично дело да се прогласи за криминал од омраза неопходно е да содржи два елементи: кривично дело и пристрасна мотивираност за негово сторување.

Правна рамка за говорот на омраза во Македонија

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги конкретно во чл.48 упатува на посебните забрани:

„Аудио и аудиовизуелните медиумски услуги не смеат да содржат програми со кои се загрозува националната безбедност, се поттикнува насилно уривање на уставниот поредок на Република Македонија, се повикува на воена агресија или на оружен конфликт, се поттикнува или шири дискриминација, нетрпеливост или омраза врз основа на раса, пол, религија или националност. Посебните забрани од претходниот став на овој член треба да бидат во согласност со практиката на Европскиот суд за човекови права“.

Во чл.6 од овој закон се дефинирани надлежностите на Агенцијата:

- се грижи за обезбедување на јавност во работата на радиодифузерите;
- ја поттикнува слободата на изразување;
- се грижи за заштита и развој на плурализмот на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги, охрабрува и поддржува постоење на разновидни, независни и самостојни аудио и аудиовизуелни медиумски услуги;
- презема мерки во согласност со овој закон во случаите кога е извршена повреда на одредбите на овој закон или на прописите донесени врз основа на него и условите и обврските од дозволите;
- се грижи за обезбедување заштита на малолетните лица;
- ги донесува актите кои произлегуваат од овој закон;

⁸ Член 6 ст. 2 од Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр.50/2010.

- се грижи за заштита на интересите на граѓаните во областа на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги;
утврдува постоење на недозволена медиумска концентрација;
- одлучува за доделба, одземање или продолжување на дозволите за телевизиско или радио емитување;
- презема мерки за времено ограничување на пренос и прием на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од други држави на територијата на Република;
- донесува листа на настани од големо значење за јавноста на Република Македонија;
- поттикнува медиумска писменост;
- врши надзор;
- ги води регистрите утврдени со овој закон;
- спроведува истражувања и анализи во врска со одделни прашања од областа на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги;
- врши мерење на гледаност или слушност на програмите, односно програмските сервиси на радиодифузерите од Република Македонија и
- врши и други работи утврдени со овој закон.

Согласно со чл.23 од законот, доколку постои непочитување на одредбите од овој закон, Агенцијата:

- ќе донесе решение со кое ќе го опомене медиумот;
- ќе поднесе барање за поведување на прекршочна постапка во случај кога и покрај донесеното решение за опомена продолжува со вршење на истата повреда за која е опоменет, во текот на годината;
- ќе достави предлог до Советот за одземање на дозволата или
- ќе донесе решение за бришење од регистарот согласно со овој закон.

Кривичниот законик во чл.144, во кој се одредува кривичното дело загрозување на сигурноста, во ст.1 од овој член вели:

„1. Тој што ќе ја загрози сигурноста на друг со сериозна закана дека ќе нападне врз неговиот живот или тело или животот или телото на нему блиско лице ќе се казни со парична казна или со затвор до шест месеци“.

Додека во ст.4 вели:

„2. Тој што по пат на информатички систем ќе се закани дека ќе стори кривично дело за кое е пропишана казна затвор од пет години или потешка казна против некое лице поради неговата припадност кон определена национална, етничка или расна група или верска определба, ќе се казни со казна затвор од една до пет години“.

Од друга страна, пак, чл.407-а го одредува кривичното дело одобрување или оправдување на геноцид, злосторства против човечноста или воени злосторства.

„(1) Тој што по пат на информативен систем јавно ги негира, грубо ги минимизира, ги одобрува и оправдува делата од членовите 403 до 407 (овде вклучувајќи го геноцидот, злосторства против човечноста или воени злосторства), ќе се казни со затвор од една до пет години“.

Односно:

„(2) Ако негирањето, минимизирањето, одобрувањето или оправдувањето е сторено со намера за поттикнување омраза, дискриминација или насилство против некое лице или група на лица поради нивната национална, етничка или расна припадност или верска определба, сторителот ќе се казни со казна затвор најмалку четири години“.

Заклучок

Говорот на омраза како таков произлезе дека е неприкосновен дел од нашето секојдневие, без разлика дали станува збор од блиски луѓе во нашата средина или пак политичари односно новинари, кои пропагираат односно формираат јавно мислење за одредени состојби во нашето општество.

Воедначената дефиниција за говорот на омраза како негативен говор, кој изразува, поттикнува, повикува или промовира омраза до повредливи зборови и епитети, па и екстремни примери на предрасуди, стереотипи и пристрасност. Ноторниот факт дека историјата беше испишана со говорот на омраза, всушност е една нишка да истиот и понатаму е дел од секојдневието на речиси секој поединец.

Македонското општество или македонската држава можеби е еден од подобрите примери за тоа како се употребува говор на омраза врз основа на политичката припадност, особено од страна на новинари и политички претставници, секако следејќи ги резултати од горенаведеното истражување. Она што не е за потценување е резултатот како би можел говорот на омраза да влијае врз иднината на едно општество, а според испитаниците е евидентно дека истиот има негативно влијание врз општествените текови во една држава.

Она што би можела да го изведем како заклучок е непобитно дека истиот е присутен во речиси секој медиум во нашето општество, некаде во поголем, а некаде во помал процент, но она на што би требало да се работи, а поврзано со оваа појава, е токму едукацијата, бидејќи образованието е можеби најмоќната алатка која може да ја намали употребата на овој вид на говор, како и можноста да се предвидат и да се укаже на последиците кои може да произлезат на подолг рок.

Користена литература

<http://nvoinfocentar.mk/govorot-na-omraza-vo-mediumite>

Европска конвенција за човекови права од 1950 година.

Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на РМ“ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/2014 и 132/2014).

Закон за радиодифузна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 100/05, 19/07, У.бр.126/2006 од 12.9.2007 („Службен весник на РМ“ бр.115/07), У. бр.191/07 од 21.11.2007 година („Службен весник на РМ“ бр.08/08)., 103/08, 152/08, 6/10, У. бр.191/2009 од 10.2.2010 година („Службен весник на РМ“ бр. 51/2010), 145/10, 97/11 и 13/12).

Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр.50/2010).

Кривичен законик на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр.199 од 30.12.2014).

Летна школа за човекови права и кривично право, организиран од Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ и Мисијата на ОБСЕ во Скопје, Охрид, јуни, 2016.

Михајлова, Е. (2013). *Слобода на изразување и говор на омраза*. Скопје: Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ Трајаноски, Ж. (21 јули 2016). Говорот на омраза во медиумите. (<http://nvoinfocentar.mk>, Interviewer)

Универзална декларација за човекови права од 1948 година.

НИКОЛОВ Иван
КАРОВА Марина

СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Еден од клучните постулати на демократска и правна држава е обезбедување на највисок степен на слобода на медиуми, а самото тоа повлекува и слобода на изразување и слобода на мисла и уверување. Извршната власт секогаш прави обиди за заведување и држење на медиуми под своја закрила преку владино финансирање на медиуми, односно преку владино рекламирање, но Република Македонија досега има извршено неколку законски измени кон подобрување на владиното рекламирање во текот на изборна кампања така и надвор од неа. На Република Македонија ѝ е потребно постоење на здрава критичка свест и јавност, со акцент на негување и одбрана на јавната дебата и слободата на изразувањето. Постоењето на различни мислења, дискусии, дебати и отвореност на институциите ќе го оправда и постоењето на заедницата. Слободата на изразувањето произлегува од многу меѓународни правни акти кои подоцна се ратификувани од страна на Собранието на Република Македонија. Најзначаен акт претставува Универзалната декларација за човекови права која јасно утврдува дека секој има право на слобода на мислење и изразување, при што ова право ја вклучува и слободата на застапување на одредено мислење, како и слободата за барање, давање и примање на информации и идеи преку медиумите.

Клучни зборови: *изразување, дебата, слобода, свест*

Вовед

Слободата на изразување ни претставува едно од фундаменталните човекови права за кое се темели иднината на светот. Но потребата да се ограничи слободата на изразување е поради злоупотреба на изразување поради поттикнување на говорот на омраза, нетрпеливост, нетолеранција, дискриминација врз основз на раса, пол, политичка припадност итн. Правото на слободата на изразување претставува круцијално право од чиешто отстварување зависи и реализирањето на останатите човекови права. На Република Македонија ѝ е потребно постоење на здрава критичка свест и јавност, со акцент на негување и одбрана на јавната дебата и слободата на изразувањето. Постоењето на различни мислења, дискусии, дебати и отвореност на институциите ќе го оправда и постоењето на заедницата. Определени лица и групи може да изразат идеи за надмоќ

на определена раса, религија или нација со намера да ги понижат сите оние кои не припаѓаат на нивната група, како и да ги повикаат на прогон, изолација, па дури и на геноцид.

Во такви случаи слободата на изразување е пошироко толкувана што прераснува во говор на омраза, појава во која сите современи демократски земји се борат кон потиснување на говорот на омраза особено во медиумската сфера. Слободата на изразувањето произлегува од многу меѓународни правни акти, кои подоцна се ратификувани од страна на Собранието на Република Македонија. Најзначаен акт претставува Универзалната декларација за човекови права која јасно утврдува дека секој има право на слобода на мислење и изразување, при што ова право ја вклучува и слободата на застапување на одредено мислење како и слободата за барање, давање и примање на информации и идеи преку медиумите.

Основите на ова право се воспоставени во повеќе меѓународни акти како што се: УДЧП член 19¹; МПГПП член 19²; ЕКЧП член 10³; ЕПЧП член 11⁴ и други документи, што дава насока дека правото на слобода на изразување е де факто едно од основните граѓански и политички права.

Да се навратиме на слободата на изразување во РМ. Значењето на ова право се гледа во тоа што тоа е уредено во Уставот на Република Македонија каде што:

- Се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата;
- Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање.
- Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации;
- Се гарантира правото на одговор во средствата за јавно информирање;
- Се гарантира правото на исправка во средствата за јавно информирање;
- Се гарантира правото на заштита на изворот на информацијата во средствата за јавно информирање. Цензурата е забранета.⁵

Исто така, во член 110 од Уставот на РМ е пропишано дека Уставниот суд ја штити слободата на изразувањето.

¹ Универзална декларација за човекови права.

² Меѓународен пакт за граѓански и политички права.

³ Европска конвенција за човекови права.

⁴ Европската повелба за човековите права.

⁵ Член 16 од Устав на Република Македонија, Службен весник на РМ бр: 1/92, 4/92, 52/91, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 03/09 и 49/11.

Сведоци сме дека слободата на изразување во последните години во Република Македонија постојано се назадува со оглед на тоа што секоја извршна власт посакува медиумите да ги има во свој домен. Република Македонија како слободно демократско општество може да се избори со секој притисок не само од оној притисок кој доаѓа од извршната власт, туку и од физичките и правните лица. Слободата на изразување како демократско право и кој најчесто се изразува преку медиумите се задушува од причини што новинарите често не известуваат објективно и непристрасно заземаат лична страна во информирањето. Во правната теорија тие уредници и новинари се нарекуваат нечесни новинари/ уредници. Пренесувањето на информациите треба да бидат целосно проверени пред да се споделат во јавноста, а истите често се пренесуваат без целосна проверка во нивната вистинитост. Сопствениците на медиуми најчесто медиумот го користат за бизнис, кој како и секој бизнис сакаат да остваруваат големи профити и бенифиции. Правните лица, а и физичките лица, најчесто преку рекламите и телешопингот сакаат да влијаат врз уредничката политика на медиумот, па затоа често информативни содржани сакаат да ги приспособат кон нивен личен интерес. Меѓутоа не сите новинари и уредници потклекнуваат врз притисоци и влијанија, има и такви кои постапуваат согласно со новинарската етика и принципи. Извештајот за напредокот на Република Македонија за 2015 година од страна на Европската комисија забележува големи влошувања и пад во сферата на медиумите и слободата на изразување. Европската комисија констатирала дека извршната власт е најчест контролор на медиумите, каде што имаме и големо ниво на извршени физички напади на новинари кои никогаш не добиле судска развршница. Слободата на изразување промовира и добро владение, а со тоа засегнатите лица ќе можат да го искажат својот став или негодување со определена одлука на државна институција, придонесуваат кон јакнење на принципот на добро владеење во една држава. Ова право ни претставува и клуч во развојот на неприкосновеноста и независноста на секоја индивидуа. Преку слободно заземање ставови на определени теми и преку слободна размена на идеи и информации со другите, луѓето можат да се разберат подобро самите себе и околината. На тој начин власта станува свесна за одредени проблеми со кои народот се соочува и бараат од државата определена акција, со тоа се дава шанса соодветно да реагираат и да преземаат мерки што би ги надминале проблемите. Државата нема само негативни обврски кога станува збор за заштита на овие права, не може обврската само да се сведе на невмешување во уживањето на правата, туку спротивно истата има позитивна обврска да ги штити правото на слобода на изразувањето, слобода на медиумите, а воедно и останатите права како што се

правото на слобода на мислата, правото на мирен собир и здружување и тоа треба да биде експлицитно утврдено со домашното законодавство. Државата има одговорност за непречено остварување на овие права од страна на граѓаните. Слободата на изразување е тесно поврзана и со останатите човекови права, особено со начелото на дискриминација и дискриминирањето на одредена индивидуа или група по некоја основа повлекува повреда на некое од овие две права.

Меѓународните правни акти особено ги гарантираат слобода на изразувањето и слобода на медиумите. Така Универзалната декларација за човекови права прокламира дека секој има право на мислење и изразување, ова право ја вклучува и слободата за застапување на одредено мислење без притоа да имаме вмешување од трета страна. Останати акти кои се надоврзуваат на Универзалната конвенција се Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, Меѓународниот пакт за економски социјални и културни права, Европската конвенција за човекови права. И домашните правни акти ги гарантираат сите овие права. Така Уставот на Република Македонија во член 16 прокламира правото на слобода на мислата, слобода на изразувањето и медиумите, совеста, уверувањето. Покрај овие акти, Закон за радиодифузна дејност⁶ укажува на значењето на правото на слобода на мислење и изразување, поточно со вршењето на радиодифузната дејност се обезбедува слобода на јавното изразување на мислата, слобода на говорот, јавниот настап и јавното информирање. Покрај слободата на изразување на мислење, Законот за медиуми⁷ ја гарантира и слободата на истражување, објавување, избор и пренесување на информации.

Република Македонија има соодветна законодавна рамка на слобода на медиумите и слобода на изразувањето. Но истите законски решенија, како што гледаме не се применуваат соодветно односно имаме кршење на законите и новинарските принципи и етика. Многу регулација, а малку квалитетни решенија за медиумите. Начинот на кој треба да ја заштитиме слободата на изразување не е преку замижување пред злоупотребите на медиумската моќ, туку со поголеми заложби за одговорни и вистински демократски медиуми. За да се дојде до таква слобода треба во медиумите да се прифатат и грешките во лошото новинарство. Неодговорното новинарство не само што претставува срам за сопствениците, раководството и уредниците во медиумите, туку ја намалува и јавната поддршка за новинарството. Во интерес е и на новинарите да промовираат етичко новинарство и да бидат први

⁶ Закон за радиодифузна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 100/2005; 19/2007; 103/2008; 152/2008; 6/2010; 145/2010; 97/2011; 13/2012 и 72/2013)

⁷ 14 Закон за медиуми („Службен весник на РМ“, бр.184/2013 и 13/2014)

што ќе го преиспитаат неетичкото однесување на медиумите, така и на јавните институции. Повлекувањето на владините реклами од страна на медиумите претставува дел од повлекувањето на раката на извршната власт врз контрола на медиумите и наочаните прилози во информативните емисии. Се стремиме кон плурализам во општеството и политиката. Таквиот плурализам и граѓанство не е можен без слободата на изразување на мислата. Но, истовремено треба да се внимава на злоупотреба на слободата на изразување во одредени ситуации од одредени лица, при што доаѓа до преувеличено толкување на таквото право и во краен случај може да премине во говор на омраза. „Ако целото човештво минус еден човек имаше исто мислење, човештвото повеќе не би било оправдано кога би го замолчувало тоа лице, за разлика од него тој ако би имал моќ би бил оправдан за замолчување на човештвото.

Користена литература

- Европска повелба за човекови права, 2000
Европската конвенција за човекови права 1950
Законот за радиодифузна дејност, Службен весник на Република Македонија бр. 100/2005; 19/2007; 103/2008; 152/2008; 6/2010; 145/2010; 97/2011; 13/2012 и 72/2013
Законот за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија бр. 50/2010
Меѓународен пакт за граѓански и политички права 1966
Правна анализа на концептот на казненото дело омраза и говорот на омраза, академик Владо Камбовски, д-р Мирјана Лазарова Трајковска, поддржано од ОБСЕ, септември 2012.
Правото на слобода на мисла и изразување и слобода на мирен собир и здружување, Донче Бошковски, Маргарита Цаца-Николовска, Институт за човекови права, декември 2010
Прирачник за слободата на изразување, правни аспекти, Сандра Бузлиева, Мила Исаковска, Здружение на граѓани Институт за човекови права, Здружение за развој Центар за управување со промени, Скопје
Слобода на изразување и говор на омраза, д-р Елена Михајлова, д-р Јасна Бачотова, м-р Томе Шеќерциев, поддржано од ОБСЕ, декември 2013.
Слободата на изразувањето и демократијата – Слаѓана Димишкова, Скопје, 2008, Вечер пресс ДОО Скопје, Прв приватен универзитет Европски универзитет РМ
Универзалната декларација за човекови права 1948
Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија бр. 52/1991

НИКОЛОВ Иван

КРИМИНАЛ ОД ОМРАЗА И МАРГИНАЛИЗИРАНИ ГРУПИ

Апстракт: Криминалот од омраза претставува новина во нашето кривично законодавство, но не и како нова појава која своите корени ги влече уште од римското право. Историјата дава мошне голем број примери од криминалот од омраза: страдањето на Евреите, Ромите и Словените во текот на Втората светска војна, страдањето на Афроамериканците во САД во средината на минатиот век. Важно е да се нагласи дека овие криминални дејствија не се поттикнати од однесувањето на жртвите туку од особини кои се вградени во нив. Криминалот од омраза се заснова на предрасуди и тој може да се појави насекаде. Ниту едно општество не е имуно од криминогени дејствија предизвикани од предрасуди и нетолеранција. Криминалот од омраза го сочинуваат два елементи, најпрвин делото мора да биде квалификувано како кривично дело во Кривичниот законик и мотивот за извршување на делото мора да биде засновано на одредена предрасуда. За да се квалификува делото како криминал од омраза и не е задолжително сторителот да чувствува омраза, доволно е мотивот за извршување на делото да се заснова на предрасуда. Криминалот од омраза може да доведе до различни последици, како што се: вербален напад на поединец или група, оштетување на имот, физичко насилство и убиство. Европската повелба за човекови права од 2000 година, односно членовите 1, 10, 21 и 47 гарантираат право на човечко достоинство, слобода на мислење и изразување, религија, недискриминација, како и правото на правни лекови и фер судење.

Клучни зборови: *страдање, омраза, насилство, нетолеранција*

Вовед

Криминалот од омраза претставува новина во нашето кривично законодавство, но не и како нова појава која своите корени ги влече уште од римското право. Историјата дава мошне голем број примери од криминалот од омраза: страдањето на Евреите, Ромите и Словените во текот на Втората светска војна, страдањето на Афроамериканците во САД во средината на минатиот век. Во САД криминалот од омраза (hate crimes) е врзан со борбата за граѓанските права и се појавил во почетокот на 80-тите години на минатиот век. Важно е да се нагласи дека овие криминални дејствија не се поттикнати од однесувањето на жртвите, туку

од особини кои се вградени во нив. Во Германија терминот криминал од омраза како правен поим се спомнува и во кривичниот закон. Тоа се дела кои се насочени спрема определна група на луѓе врз основа на нивниот индентитет, националност, боја на кожата, религијата и политичката и сексуалната определба. Нападите се појавиле најпрвин со оштетување на имотот на граѓаните со палење на нивните куќи, а потоа заземаат сè поголеми размери како физички напади, телесно повредување на лица. Бројот на напади постојано се зголемува.

Поимот „казнено дело на омраза“ е често присутен во секојдневниот говор, но поради различните значења што му се придаваат е нужно прецизно правно определување на неговата содржина.¹ Поимот „казнено дело на омраза“ може да се дефинира во поширока криминолошка и во потесна казнено-правна смисла. Во криминолошка смисла овој поим ги подразбира сите негативни поведенија на поединците кои се мотивирани или имаат за цел создавање и распаѓање на омразата спрема поединци или група на луѓе врз расна, етничка, полова или друга основа, која една социјална група ја разликува од друга. Во казнено-правна смисла овој поим се дефинира како дејствие кое е изрично предвидено во законот како казнено дело, мотивирано со непријателски однос кон жртвата како припадник на определена социјална група или кон социјалната група. Како општествен феномен, криминалот на омраза ги рефлектира состојбите во општеството кои ги сублимираат културните, политичките, економските и други детерминанти на респектот на човековите слободи и права, еднаквоста и рамноправноста и еднаквата положба на различните општествени групи, поради што посебниот казнено-правен третман на овие дела се појавува како важен фактор на обезбедувањето општествена кохезија, стабилност и просперитет. Терминот криминал од омраза го опишува концептот, а не претставува правна дефиниција што претставува криминалот од омраза. Криминалот од омраза го сочинуваат два елементи, најпрвин делото мора да биде квалификувано како кривично дело во кривичниот законик и мотивот за извршување на делото мора да биде засновано на одредена предрасуда. Посебноста на овие дела се состои во стратифицираниот објект на заштита односно непосреден објект е определено добро кое е нападнато со конкретното дело, но делото на омраза е насочено и против исто така важен посреден елемент, а тоа е интегритетот, достоинството и другите добродетели на една општествена група на која ѝ припаѓа жртвата чијшто добра се непосреден објект на напад. Покрај непосредната жртва, кај овие дела секогаш постои и посредна жртва, чијшто социјален статус, интереси,

¹ Вlado Камбовски и Мирјана Лазорова Трајковска (2012). Правна анализа на концептот на казнено дело на омраза и говорот на омраза, септември – Скопје, стр.6

слободи се повредени или загрозени – а тоа е општествената група (национална, етничка, религиозна и др.) на која ѝ припаѓа непосредната жртва на делото. За да се квалификува делото како криминал од омраза и не е задолжително сторителот да чувствува омраза, доволно е мотивот за извршување на делото да се заснова на предрасуда. Криминалот од омраза може да доведе до различни последици, како што се: вербален напад на поединец или група, оштетување на имот, физичко насилство и убиство.²

Европската повелба за човекови права од 2000 година, односно членовите 1, 10, 21 и 47 гарантираат право на човечко достоинство, слобода на мислење и изразување, религија, недискриминација, како и правото на правни лекови и фер судење. Криминалот од омраза е име на кривични дела кои се направени поради тоа што сторителот има предрасуди спрема жртвата или жртвите. За сторување на криминал од омраза не е потребно сторителот да чувствува омраза спрема жртвата, бидејќи доволен мотив е самата предрасуда што значи дека сторителот на тешки кривични дела имаат нетрпеливост или има стереотип на верување спрема некое лице или лица, и кривичното дело е направено бидејќи тоа лице или имот е поврзан по некоја основа верски, политички, национален, раса и др. Според Камбовски и Лазарова-Трајковска, најпрвин се разликуваат според мотивот на сторителот, како субјективен елемент што им дава трансцендетален, преносен карактер: секое казнено дело може, но не мора да се појави како дело на омраза, зависно од тоа дали зад неговото извршување стои омразата, пристрасноста или дискриминацијата на жртвата како припадник на определена социјална група.

Прва асоцијација која предизвикува криминал од омраза е секако физичкото насилство, па дури и убиството, меѓутоа тоа опфаќа и широк спектар на различни кривични дела како што се оштетувања на имот, кражби, уцена, изнуда, загрозување на безбедноста, закана, сексуално злоставување, тешка телесна повреда и други кривични дела кои се инкриминирани во кривичното законодавство во Република Македонија. Меѓутоа, сите злосторства кои се засновани на предрасуди не претставуваат дела од криминал од омраза. Воените злосторства се кривични дела кои се извршени со мотив заснован на предрасуди. Со оглед на фактот дека воените злосторства претставуваат повреда на меѓународното право и ја засега вкупната меѓународна заедница, тие не се опфатени во категоријата

² Европска конвенција за заштита на човековите права (2010), член 14: Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, треба да се обезбеди без никаква заснована врз пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко или кое и да е друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или кој и да е друг статус.

на криминал од омраза.³

Најчесто, за воените злосторства судат меѓународни или специјални трибунали. Уште еден фактор според кој се разликуваат се состои од тоа што за одредени воени злосторства е потребно да се докаже посебна намера за геноцидот. На пример, потребно е да се докаже намерата за делумно или целосно уништување на групата која е предмет на нападот, што пак оди над докажувањето на предрасудите што е потребно за криминалот од омраза. Криминалот од омраза и кривичните дела мотивирани од предрасуди може да се реши на адекватен начин и правно и општествено да се осуди нетолеранцијата и делувањето врз основа на предрасуди потребно е криминалот од омраза како таков да се препознава во кривичното законодавство. Кривичните дела кои се направени од омраза обично се насочени спрема различни национални, етички и религиски причини и припадници на определена група. Пријавувањето на криминалот од омраза е многу битно од повеќе причини.

Најпрвин од сè е да се заштити жртвата или да се осознае за користење на своите права и спречување на секаков вид на насилство.

Во кривичната постапка со цел да се спроведе делотворна истрага на криминалот од омраза и да се приберат податоци, полицијата мора да биде во состојба да го идентификува криминалот од омраза, притоа показателите за предрасуди се основната алатка. При распитот на сторителите треба да се истражува мотивот. Многу сторители го признаваат нивниот мотив, бидејќи сметаат дека останатиот дел од заедницата го оправдува и одобрува нивното однесување. Прибирањето на податоци води до подобра информираност и овозможува соодветна распределба на ресурсите. Обвинителите треба да покренуваат обвинителни акти според одредбите за криминалот од омраза содржани во кривичните законици. Во секој сличај, дури и кога се работи за лесен прекршок, обвинителите треба да го сметаат делото за дело со отежнителни околности доколку е присутен мотивот.

Ова треба да резултира со прибирање и изведување пред судот на докази за мотивот, дури и кога во Законикот не се предвидени одредби за отежнувачки околности на кривично дело. Криминалот од омраза често е придружен со вербални навреди или графити на местото на кривичното дело што претставува суштински доказ за мотивот. Кога е докажано дека е сторено дело на криминал од омраза, казната треба да се зголеми како одраз на мотивот и потенцијалното влијание на казнивото дело врз вкупната заедница, а не само врз конкретната жртва, а во согласност со член 39 став 5 од Кривичниот законик. Во целите на максимално искористување на дејството на оваа одредба, судиите треба и на расправата и во пресудата

³ Вlado Камбовски (1998). Меѓународно казнено право. 330 стр. Скопје.

да истакнат дека мотивот на делото резултирал со построга казна.⁴ Во нашето кривично законодавство криминалот од омраза е регулиран во член 417.

- (1) Тој што врз основа на разлика на раса, боја на кожа, националност или етничко потекло ги повредува основните човекови права и слободи признати од страна на меѓународната заедница ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.
- (2) Со казната од став 1 ќе се казни тој што прогонува организации или поединци поради нивното залагање за рамноправноста на луѓето.
- (3) Тој што шири идеи за супериорност на една раса над друга или пропагира расна омраза или поттикнува на расна дискриминација ќе се казни со затвор од шест месеци до три години. Како општествен феномен, криминалот на омраза ги рефлектира состојбите во општеството кои ги сублимираат култерните, политичките, економските и други детерминанти на респектот на човековите слободи и права, еднаквоста и рамноправноста и еднаквата положба на различните општествени групи, поради што посебниот казнено-правен третман на овие дела се појавува како важен фактор на обезбедувањето општествена кохезија, стабилност и просперитет.

Дискриминација врз основа на расна и етничка припадност врз Роми

Ромите се една од нај маргинализираните и нај дискриминираните групи во македонското општество. Тоа го покажуваат бројни анализи и извештаи како од домашни така и од надворешни институции и граѓански организации. Европскиот форум за Роми и патувачи во Извештајот за 2015 година навеле дека и покрај помали подобрувања, сиромаштијата кај Ромите е сеприсутна и тие се исклучени од многу аспекти од економскиот и социјалниот живот во Република Македонија. Во Извештајот се нагласува дека дискриминацијата против Ромите сè уште недоволно се пријавува и недоволно се истражува.⁵ Кршењето на човековите права на ромското население било нотирано и од страна на Европскиот центар за ромски права.⁶ Тие во своите извештаи го истакнуваат проблемот со говорот на омраза и начинот на кој државата се справува со насилството кое се врши врз ромското население во земјата. Но во суштина не се потребни извештаи и анализи за поткрепа на оваа констатација која ќе

⁴ Кривичен законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 37/96). Член 417.

⁵ http://www.ertf.org/images/Reports/The_situation_of_Roma_in_Macedonia_01092015.pdf стр.3

⁶ <http://ertf.org/article/domestic-cases-free-movement-and-migration/4408>

го земе предвид фактот дека Ромите живеат на маргините на градовите без соодветна инфраструктура, без основни услови за живот и без надеж за подобрување на нивната egzистенција. Еден од најголемите проблеми со кои ромското население се соочува наназад неколку години, а по спроведувањето на визната либерализација во 2009 година спрема земјите членки на Европската Унија, е неможноста за слободно патување надвор од границите на Република Македонија.

Дискриминација на лица со ментална или телесна попреченост

Дискриминација врз основа на ментална и телесна попреченост се појавува во сите сфери на општественото живеење и многу лица во Република Македонија се жртви на дискриминаторско постапување врз оваа основа. Следејќи ги извештаите на одредени институции, истражувањата споредени во оваа област, како и пријавите на граѓаните нотирани од страна на тимот при спроведување на проектот, најчесто нееднаквиот се забележува при пристапот до услуги, образованието и остварувањето на правата од работниот однос. Општопознат е фактот дека немањето на пристап во смисла на неприлагоденост на инфраструктурата и просторот за потребите на лицата со попреченост. Новиот Закон за градење предвидува дека новogradбите да бидат во согласност со стандардите за пристапност, а постоечките јавни градби да бидат приспособени за лицата со посебни потреби до 2015 година.

И покрај постоењето на регулатива од областа на работните односи, како и посебниот Закон за вработување на инвалидни лица со кој се предвидуваат посебни услови за вработување и работење на лицата и телесна и ментална попреченост, особено спорна е општата здравствена состојба која е определена како услов за вработување во многу закони.

Дискриминација на лица од ЛГБТИ заедницата

ЛГБТИ заедницата во Република Македонија е предмет на дискриминација на секое поле во општествениот живот. Седиштето на ЛГБТИ заедницата во центарот на Скопје често пати беше нападнато, но Јавното обвинителство сè уште нема преземано никакви мерки со цел процесирање на кривичните пријави кои беа поднесени, ниту пак некој од тие предмети е пред завршница и откривање на сторителите. Многу пати Македонија била на последно место во однос на заштитата на овие човекови права. Индексот покрива закони и административни практики кои се однесуваат на заштита или повреда на човековите права, што значи дека не ја покрива општествената состојба со која ЛГБТИ заедницата се соочува. Македонија е во т.н. црвена зона што значи огромна повреда

на овие права и дискриминација на ЛГБТИ заедницата и потребата од искористување на поголем број на правни средства за подобрување на моменталната состојба.⁷ Дополнително, важно да се спомне е дека сексуалната ориентација, како таква, не е утврдена како посебна основа за дискриминација во ЗСЗД.

Криминалот на омраза и дискриминацијата како негативни појави заземаат сè поголемо присуство во Република Македонија. Сепак во Република Македонија постои можност за заштита на дискриминацијата, оние кои сметаат дека се дискриминирани според некое свое човеково право. Комисијата за заштита на дискриминација ги повикува сите граѓани кои се сведоци или жртви на инциденти од говор на омраза да ги пријават случаите, со оглед на тоа дека претставуваат мотив за кривични дела од омраза. Со прогласување на Европски ден на жртвите на криминалот од омраза - 22 јули, целта е да се воспостави ден за признавање на проблемот со криминалот од омраза во Европа, да се даде поддршка на жртвите, да се потврди заложбата на мониторирање, спроведување на законот и подигање на јавната свест со цел таквите кривични дела да се осудат и спречат. Покрај Комисијата за заштита од дискриминација постојат и други механизми за заштита од дискриминација, како што се народниот правобранител, Управен суд, Уставен суд, како и поведување на постапка пред редовните судови во Република Македонија. Дел од граѓаните сè уште не се информирани за заштита на своите права и не знаат кои правни механизми стојат за заштита на своите права. Затоа е потребно поголемо рекламирање и достапност на граѓаните и средствата коишто стојат на располагање на заштита на своите права.

Користена литература

Владо Камбовски и Мирјана Лазарова-Трајковска (2012). Правна анализа на концептот на казнено дело на омраза и говорот на омраза, септември - Скопје

Европска конвенција за човекови права („Службен весник на Република Македонија“ број 40/2010)

Закон за работни односи („Службен весник на Република Македонија“ број 106/2008)

Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ број 50/2010)

Кривичен законик на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 37/96)

Меѓународен пакт за економски социјални и културни права

Универзална декларација за човекови права

Устав на Република Македонија („Службен весник на Република
Македонија” број 52 22.11.1991 година

ТРАЈКОВА Александра

РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ЖЕНАТА

Апстракт: Иако идеалите за човековите права се на врвот во практиката на современата социјална работа и на интернационалниот политички дискурс, сепак сè уште не се постевени цврсти темели за родова рамноправност.

Борбата на жените за нивното признавање како човечки битија и за стекнување на основните човекови права сè уште не е завршена. И покрај тоа што нивната положба е подобрена на многу начини глобално и покрај растечкиот процент на застапеност на жените во различни општествени сегменти, уште постои разлика меѓу половите во општеството и се јавува назадување во целосното остварување на човековите права на жените во целиот свет. Поделбата на трудот врз основа на родовата припадност е една од структурните димензии на сиромаштијата којашто влијае врз жените.

Вака поставено, во ова научно дело се зборува за дискриминацијата на жената во политичко, економско, општествено, културно, граѓанско или друго поле, дава јасна слика за постоењето на родова нееднаквост и ја истакнува работата на меѓународните и национални органи за заштита, унапредување и имплементација на основните човекови права на жената и родовата еднаквост.

Клучни зборови: *рамноправност, дискриминација, жена, права, застапеност*

Вовед

„Сите човечки суштества се раѓаат слободни и еднакви во достоинството и правата. Секој има право на живот, слобода и безбедност на личноста“. Станува збор за секое живо човечко суштество без разлика на пол, раса, боја на кожата, јазик, вера, политичко убедување, припадност на национално малцинство, материјална положба или кој и да е друг статус. Со тоа што и жените се човечки суштества, претпоставуваме дека и тие ги уживаат своите права. Де јуре тие ги уживаат своите права, затоа што постојат повеќе меѓународни договори за заштита на правата на жената. Но, да се прашаме, зошто постојат посебни договори за заштита на правата на жената? Зошто правата на жената се одделуваат како посебни права? Одговорот лежи во традиционалната практика, каде

што се вкоренети стереотипите и наметнувањето на родовите улоги врз децата уште при раѓање.

Во традиционалното општество постоела строга хиерархиска поставеност во сите општествени односи. Жените биле целосно исклучени од јавниот живот. Во семејството мажот имал улога на патријарх, неприкосновен господар во својот дом.

Патријархалната концепција за односите меѓу половите, присутна во стариот режим, се прифаќа како основа за регулирањето на односите меѓу мажите и жените и во Граѓанскиот законик на Наполеон од 1804 година. Наполеон ја поддржува идејата за доминацијата на мажот и вели: *„Жената треба да знае дека со излегувањето од таторството на семејството, таа влегува под таторство на мажот“*. Оваа моќ која мажот ја поседувал/поседува предизвикувала/предизвикува чувство на потчинетост кај жената, што резултирало и сè уште резултира со уништување на самопочитта и самодовербата и ограничување на своите амбиции. Оваа положба на потчинетост која жените ја искушувале секојдневно во минатото, но и сега се отсликува преку најразлични форми на дискриминација, потценување, контрола, насилство во семејството, на работното место и во општеството.

Моќта произлегува од контролата на ресурсите, а со тоа што мажот претставува глава на семејството, тој економски придонесува за семејството, со што бил единствениот кој можел да раководи со ресурсите. Веќе нагласената моќ на мажот, тој ја користи и за вршење контрола над жената. Преку контрола на нејзината мобилност, односно дали и кога смее да го напушти домот, дали смее да стапува во контакт со други лица од спротивниот пол. Се контролира работната сила на жената, во домот да се грижи за децата, сопругот и останатите членови во семејството. Честопати се случува жената да биде принудувана или спречувана да работи платежна работа. Потоа, сексуалноста на жената е контролирана преку силувањето или закана за силување, преку присилување да се занимаваат со проституција од страна на маж и на други начини. Дури во голем број општества жените ја немаат ниту слободата да решат колку деца ќе имаат, кога ќе ги имаат, дали можат да користат средства за контрацепција и дали имаат право да ја прекинат бременоста.

Порано се загрозуваше и имотната состојба на жената со верувањето дека имотот и оставнината ги наследувале само машките деца. Покрај ова и религиозните ставови биле неминовни, се верувало дека жената била направена од ребро и поради тоа, всушност, била слуга на мажот. Денес, преку начелото на лаицитет кое претставува отстранување на влијанието на црквата во регулирањето на семејните и други општествени односи, овие ставови немаат големо значење. Поради долговременското

угнетување на жените, лишувањето од сопствените права или наметнување на специфични права и обврски кои не биле својствени за мажите, се појавуваат феминистичките движења, кои се залагаат за ослободување на жената од сите традиционални ставови и верувања за нејзините вредности и способности како човечко битие, ослободување од долготрајната практика на угнетување и наметнување на понизни улоги со кои се одредува нејзиниот статус во општеството. Различни облици на феминизам нудат различни анализи и аспекти на сфаќање на состојбата во која се наоѓаат жената и женските деца, чии дејствија се насочуваат кон подигање на свеста.

Прво, будење на жените од зимски сон и укажување на нивните права и второ, прифаќање на таа еднаквост и рамноправност од страна на мажите, прифаќање на жените како комплетни личности со свои права и интереси, кои придонесуваат во подобрувањето на општеството. Седумдесеттите години го претставуваат периодот кога на жените им беше посветено значајно внимание. Поттикнати и предводени од феминистичките движења се одржува Првата светска конференција за жените во Обединетите нации и прогласување на 1975 година за Година на жената. Потоа следеа женските светски конференции и форуми на невладини организации од 1980 г. во Копенхаген, 1985 г. во Наироби, како и низа женски конференции и форуми на невладини организации во 1990 г., кои кулминираа со одржување на Четвртата светска женска конференција во 1995 година во Пекинг. Жените открија и развија нови вештини и средства за зголемување на степенот на примена на женските права на локално, национално и глобално ниво. Како извори на женските права можеме да ги земеме во предвид многубројните меѓународни конвенции донесени од страна на Обединетите нации, меѓу кои најважна е Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жената од 1979 година, во која дискриминацијата врз жената е експлицитно забранета. За Република Македонија од големо значење е пекиншката платформа за акција преточена во одредбите на Националниот план за акција за рамноправност помеѓу половите на Република Македонија, усвоен од страна на Парламентот во мај 2000 година. Пекиншката декларација и платформа за акција е меѓународен договор усвоен на Четвртата светска конференција на жените во 1995 г.

Платформата има за цел да ја обезбеди родовата еднаквост, фокусирајќи се на 12 приоритетни области: жените и животната средина; жените во власта и донесување одлуки; женските деца; жените и економијата; жените и сиромаштијата; насилството врз жените; човековите права на жените; образование и обука на жените; институционални механизми за унапредување на жените; жените и здравјето; жените и

медиумите; жените и вооружен конфликт; подробните меѓународни документи, всушност го прикажуваат резултатот од досегашната борба на жените, која сè уште не е завршена. Вистинското прашање ќе биде: Зошто, после толку години на инсистирање, барање, повикување „женските права се човекови права“, уште стоиме во место? Со глобализацијата и модернизацијата секојдневно напредуваме во политичко, економско, општествено, културно, граѓанско или друго поле. Сите сме свесни за состојбата на жените и потребата за нивно изедначување со мажите. Веќе се добиени оредени права за нормално битисување како независни личности, меѓутоа она што ја кочи, уназадува, оспорува оваа еволуција на добивање основни права на жената, се нашите идеи, претпоставки и очекувања за различните родови улоги на половите, кои не напредуваат. Уште потсвесно се прифаќаат традиционалните ставови. По враќањето од платежната работа која ја има една жена, од неа се очекува да ги заврши сите домашни обврски, да се грижи за сите членови на семејството, со што во суштина работните часови на жената не завршуваат. Таа е првата која ќе стане наутро и последна која ќе легне да спие навечер.

Поради овие очекувања во суштина и опстојува дискриминацијата. Дискриминација е ограничување, оспорување на правата на определена општествена група од страна на доминантна општествена група; правна нееднаквост. Со правна нееднаквост жените секојдневно се среќаваат, пример, на работното место. Имено за извршување на иста работа, жените се помалку платени во однос на мажите. Во 2011 година Светската банка објави дека жените сочинуваат 40% од светскиот пазар на труд, но поседуваат 1% од светското богатство. И при самото вработување често се среќаваат со прашања како: Дали е мажена? Дали има деца? Кога планира да има деца?, исто така и се случува жената да биде отпуштена од работа поради бременост. Слична е ситуацијата и во политиката. Ако хиерархиски ги гледаме функциите на државните службеници, јасно ќе видиме дека: колку се повисоки функциите, толку помалку жени има. Иако денес не се гледа силата, туку иновативноста, знаењето и умешноста за лидерство.

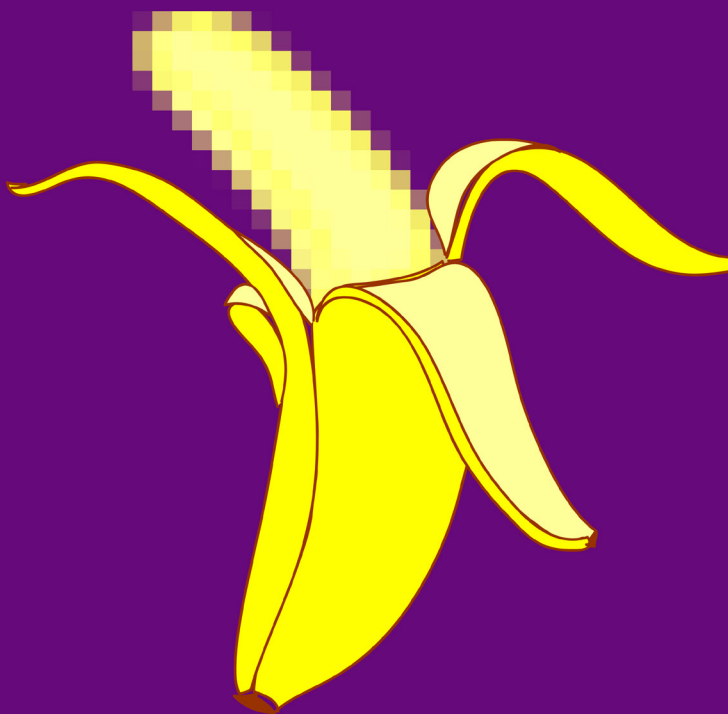
Биолошката разлика меѓу половите не можеме да ја негираме, таа постои и ќе постои. Од друга страна, социолошката разлика се учи. Сето она што го прават жените и мажите, и сето она што од нив се очекува, со исклучок на нивните полово определени разлики (раѓање деца и доење) може да се промени. Луѓето се родени како женски или машки, но тие учат да бидат девојчиња или момчиња кои ќе израснат во жени или мажи. Меѓутоа, во процесот на социјализација и во секојдневната интеракција се пренагласува таа разлика и се интерпретира како начин на подобрување на општеството. Проблемот со родовата припадност е тоа

што ни припишува одредени улоги, ни припишува какви треба да бидеме и како е правилно да се однесуваме, отколку да ги препознае и прифати различните квалитети во поединецот, такви какви што се. Замислете колку посреќни и послободни би биле доколку на нашите раменици го немавме товарот од родовите очекувања. Рушењето на ваквите очекувања и стереотипи е клучот за позитивни општествени промени. Бидејќи само така ќе изградиме генерации на прогресивни луѓе кои сфаќаат дека родовата рамноправност, правата и еманципацијата на жената имаат подобрувачки ефект врз мирот и стабилноста, одржливиот развој, економијата и човековите слободи и права.

Користена литература:

Весна Јованова, Јасминка Фришчиќ и Даниела Димитријевска. ЕСЕ. Жените тоа го можат
Љиљана Спиновиќ Трпеновска, Дејан Мицковиќ и Ангел Ристов (2013). Семејно право. Скопје: Културна установа Блесок
Марија Ивановска (2007). Водич во феминистичката и родовата терминологија. Скопје: Акција Здруженска
Универзална декларација за човекови права; член 1 и член 3

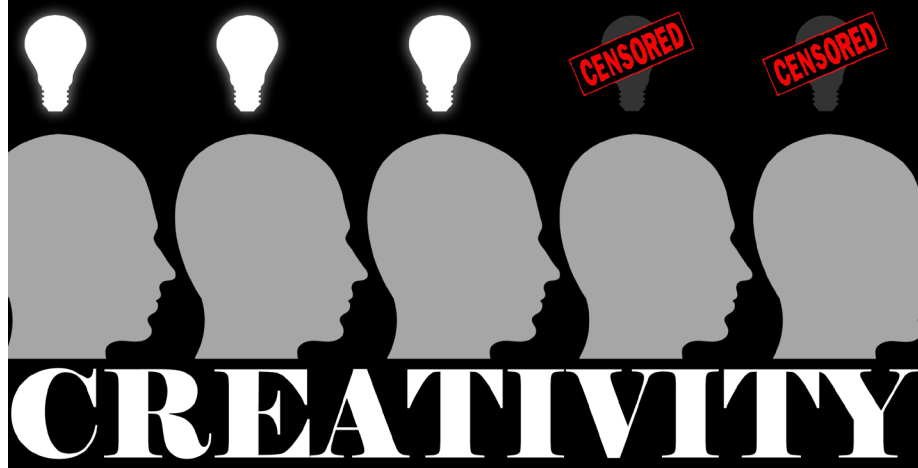
SOME NUDITY

IS SWEET

АНКИЦА КОЦЕВА
Класично сликарство

CENSORSHIP KILLS

CREATIVITY

БОЈАНА ТОШЕВСКА
Класично сликарство

IF EACH ONE OF US CENSORED JUST ONE NOTE...

...WE WOULD BE LEFT WITH SILENCE.

АНКИЦА КОЦЕВА
Класично сликарство

АНКИЦА СТЕВАНОВСКА
Класично сликарство

LEND
A HAND
TO EVERY
HEART.
DO NOT
DISCRIMINATE.

АНКИЦА СТЕВАНОВСКА
Класично сликарство

**GODDESSES DON'T DESERVE
BIKINIS.**

**STOP CENSORING THE
FEMALE BODY.**

БОЈАНА ТОШЕВСКА
Класично сликарство

AFTER EXTENSIVE
RESEARCH OUR
EXPERTS

REMOVED ALL
OFFENSIVE
PARTS OF THIS
SCULPTURE

ВАНГЕЛ КРСТИНОВСКИ
Класично сликарство

ВИОЛЕТА КАРАКАШЕВА
Класично сликарство

EVEN WHEN
SILENT,

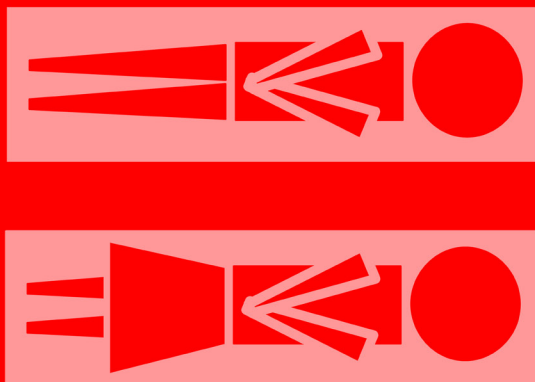

THEATER
MUST
SPEAK.

ЗОРИЦА ПЕЦЕВА
Класично сликарство

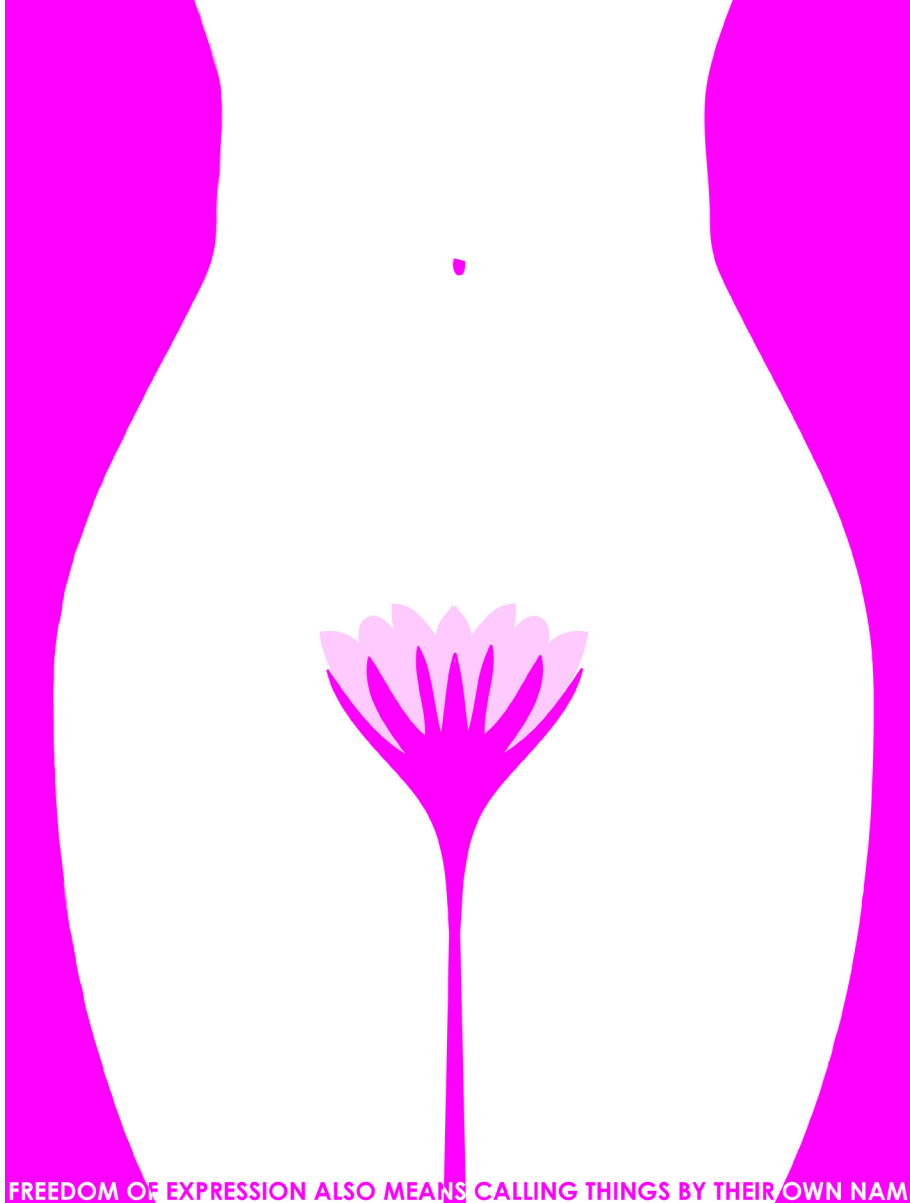
ЗОРИЦА ПЕЦЕВА
Класично сликарство

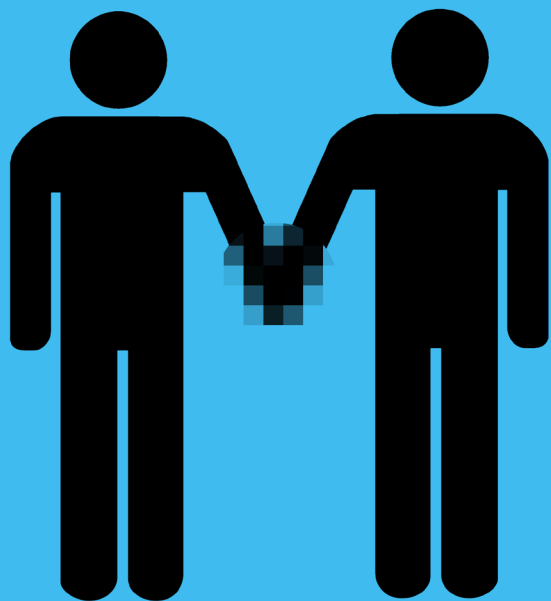
**Equality in death we already have.
Equality in life is what we need.**

ЗОРИЦА ПЕЦЕВА
Класично сликарство

THIS IS NOT A FLOWER

ЗОРИЦА ПЕЦЕВА
Класично сликарство

**LOVE IS
LOVE
AND IT SHOULDN'T BE
CENSORED.**

ИВАНА ИВАНОВСКА
Класично сликарство

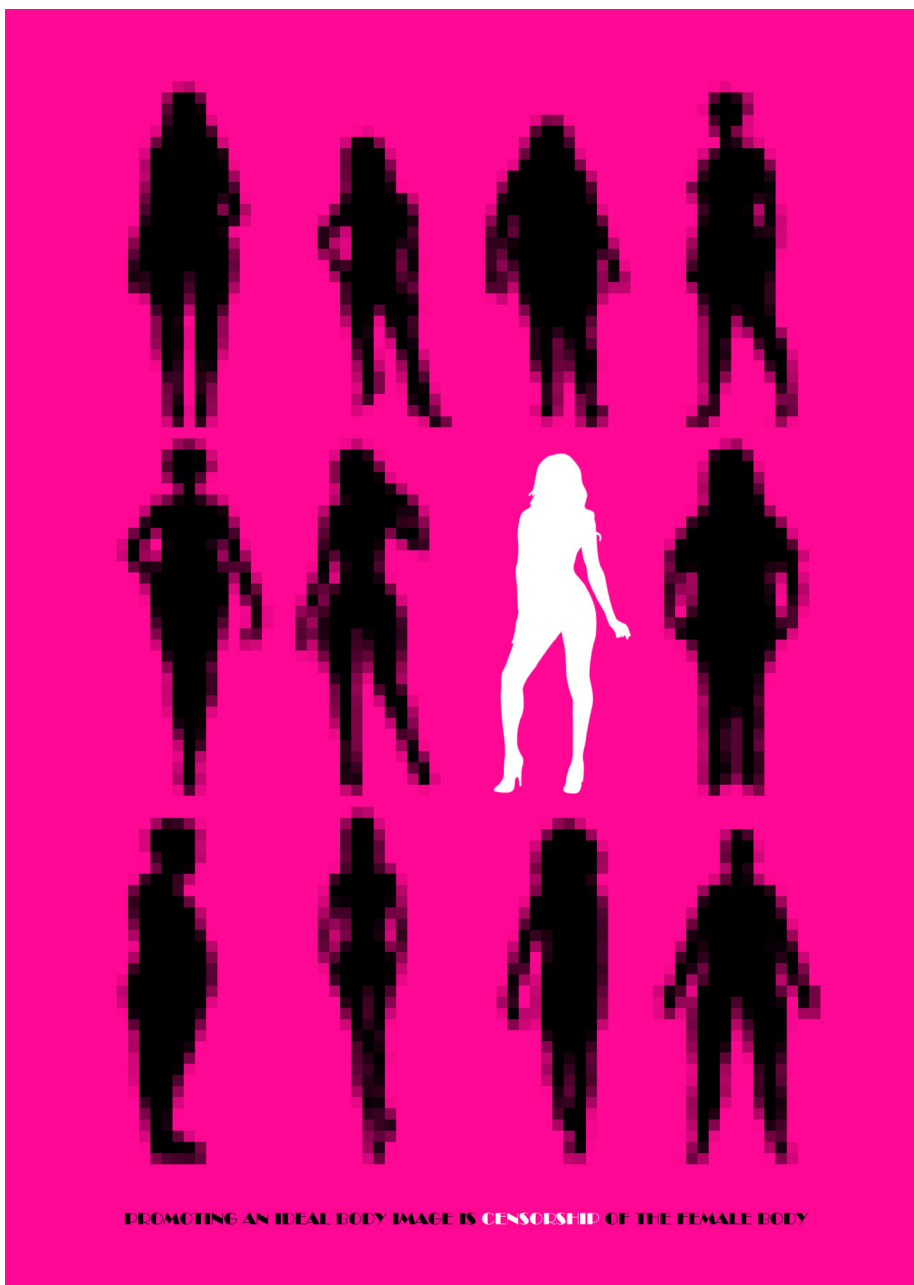
ИВАНА ИВАНОВСКА
Класично сликарство

ИВАНА ИВАНОВСКА
Класично сликарство

ИВАНА ИВАНОВСКА
Класично сликарство

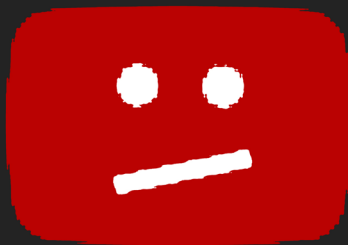
ИВАНА ИВАНОВСКА
Класично сликарство

All blood is red.

Stop censoring menstruation.

ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

This poster is not available
in your country.

"Sorry about that."

ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

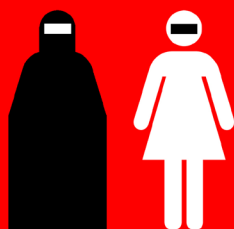
THE WORST SHIP IN THE WORLD?

CENSORSHIP

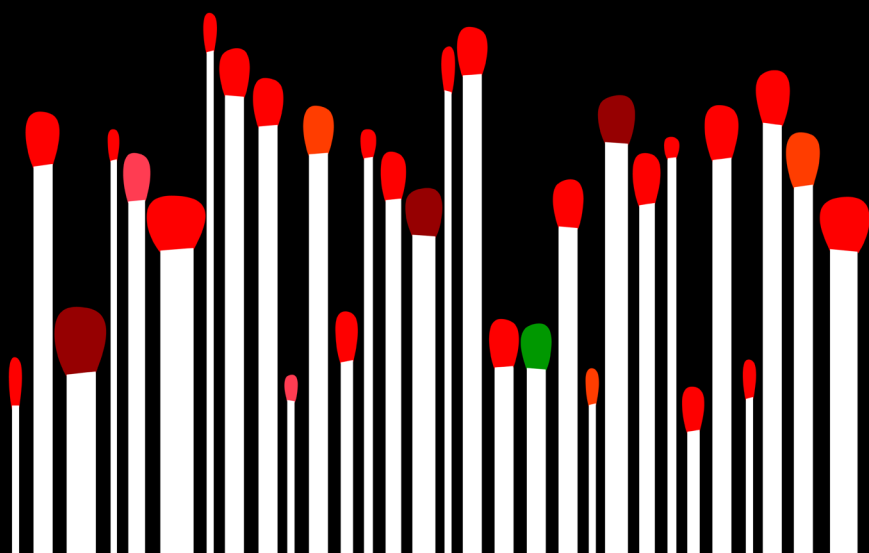
ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

EVEN
WHEN
IT
SEEMS
DIFFERENT

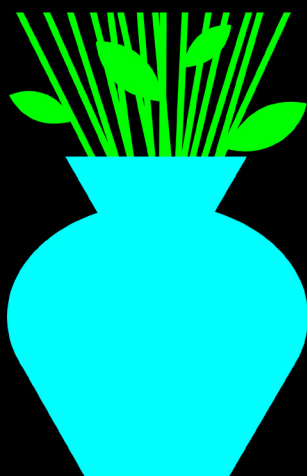
CENSORSHIP
IS
THE
SAME

ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

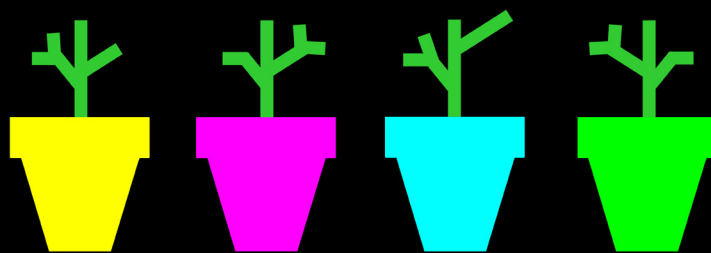
**DO NOT IGNITE THE FIRE OF HATRED.
WE ARE ALL DIFFERENT.**

ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

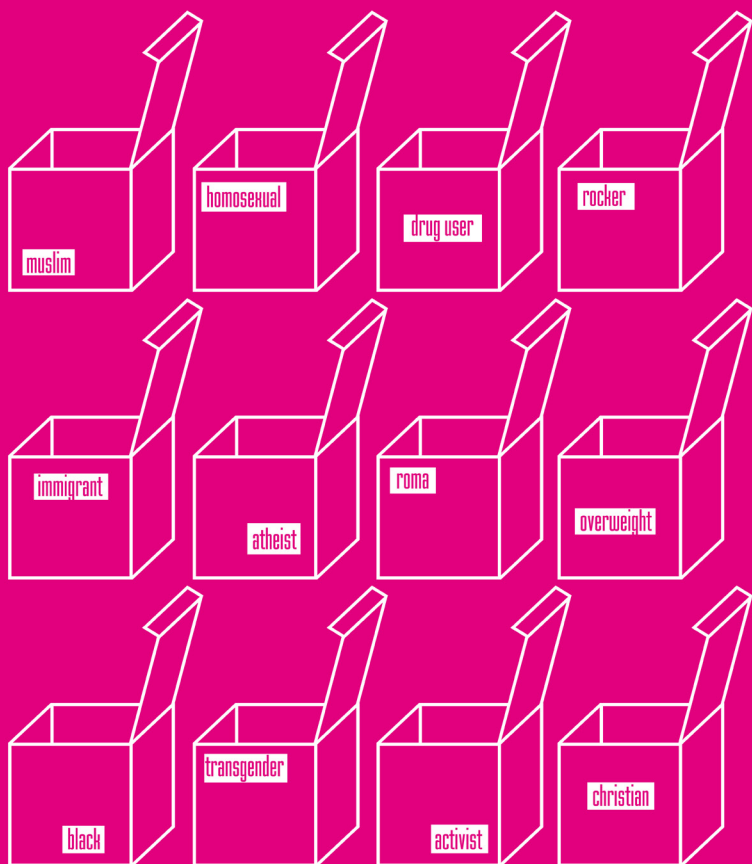

IF YOU CENSOR BEAUTY,
THIS IS HOW FLOWERS
WOULD LOOK LIKE.

ЈАНА ЈАКИМОВСКА
Класично сликарство

The color of the pot does not matter. Neither does the color of the skin.

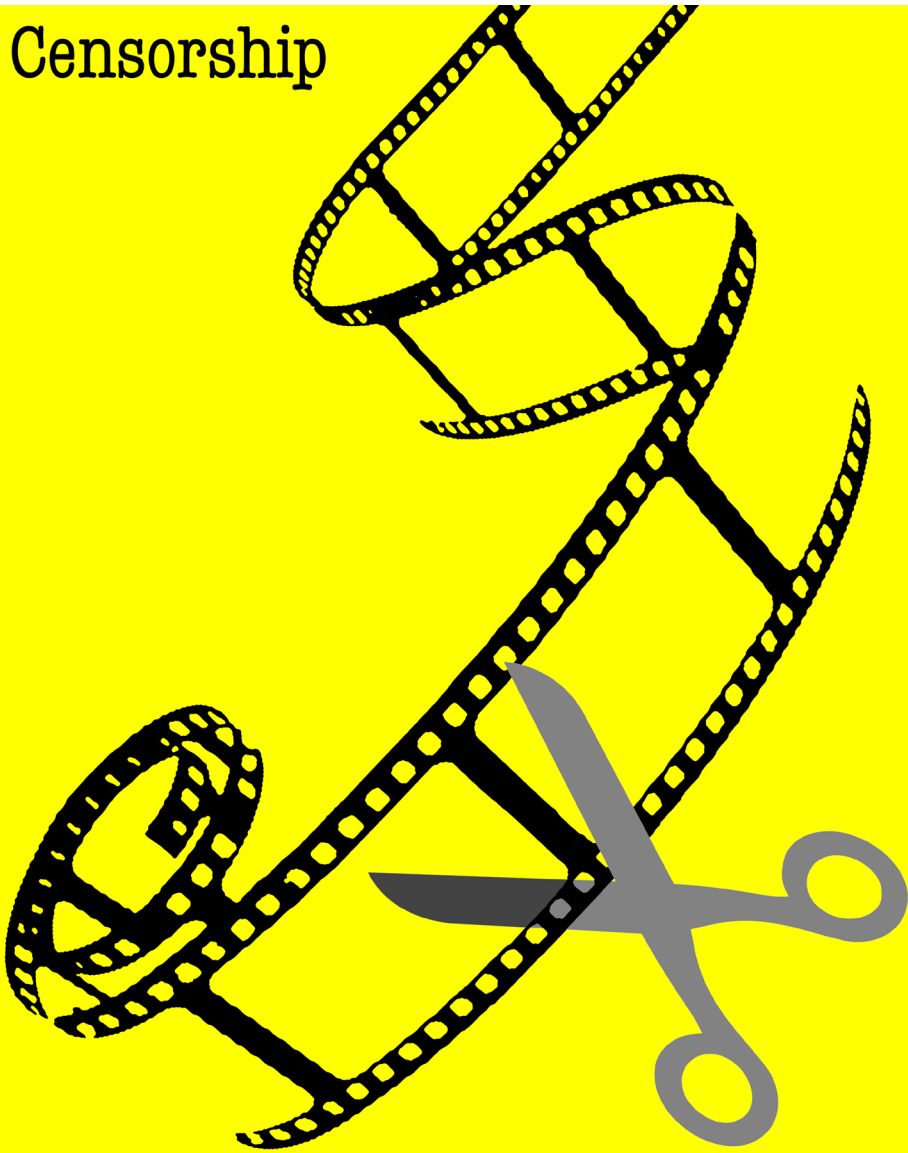

Boxes are for things. Labels are for boxes. Diversity is for people.

ЈОВАНА ВЕЛИНОВА
Класично сликарство

Censorship

can ruin a happy ending.

МИКИ ИВАНОВ
Класично сликарство

The background of the title features several pixelated illustrations of cats in various poses and colors, including orange, pink, and purple. The text is overlaid on this background.

CENSOR ALL THE PUSSY

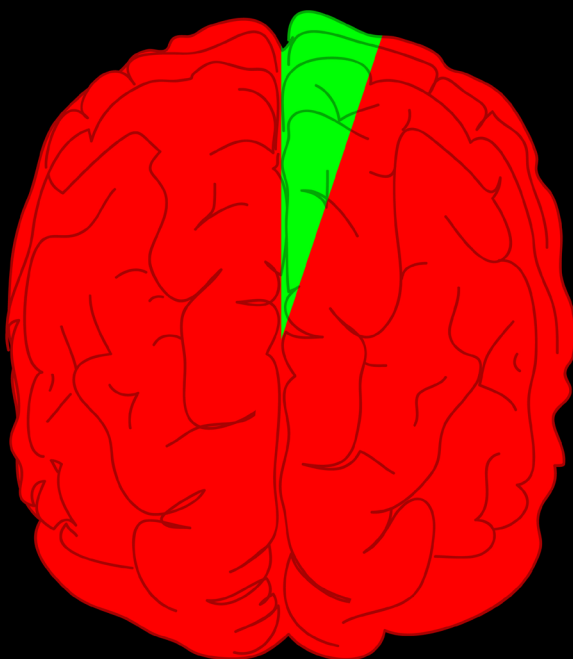
МОНИКА МИЛОШЕВСКА
Класично сликарство

CENSOR ALL THE BOOBIES

МОНИКА МИЛОШЕВСКА
Класично сликарство

DO NOT LET YOUR BRAIN BE

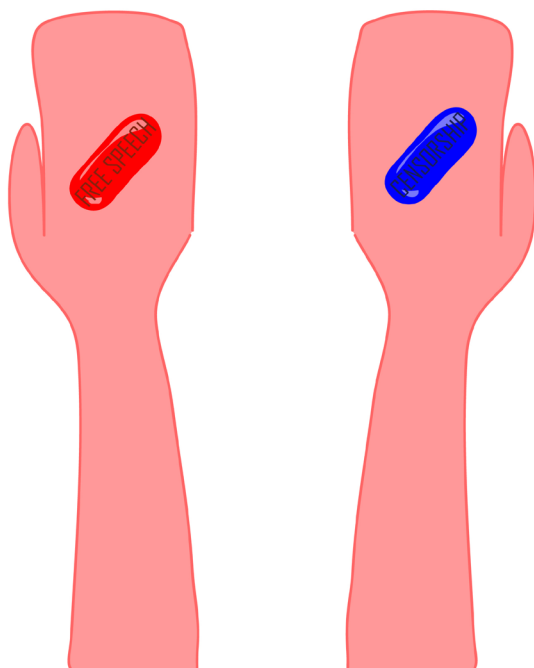
 Free-thinking

 Censored

CENSORED

НАТАША ЛЕФКОВА
Класично сликарство

SPEAK NOW
OR FOREVER HOLD
YOUR **UNREST.**

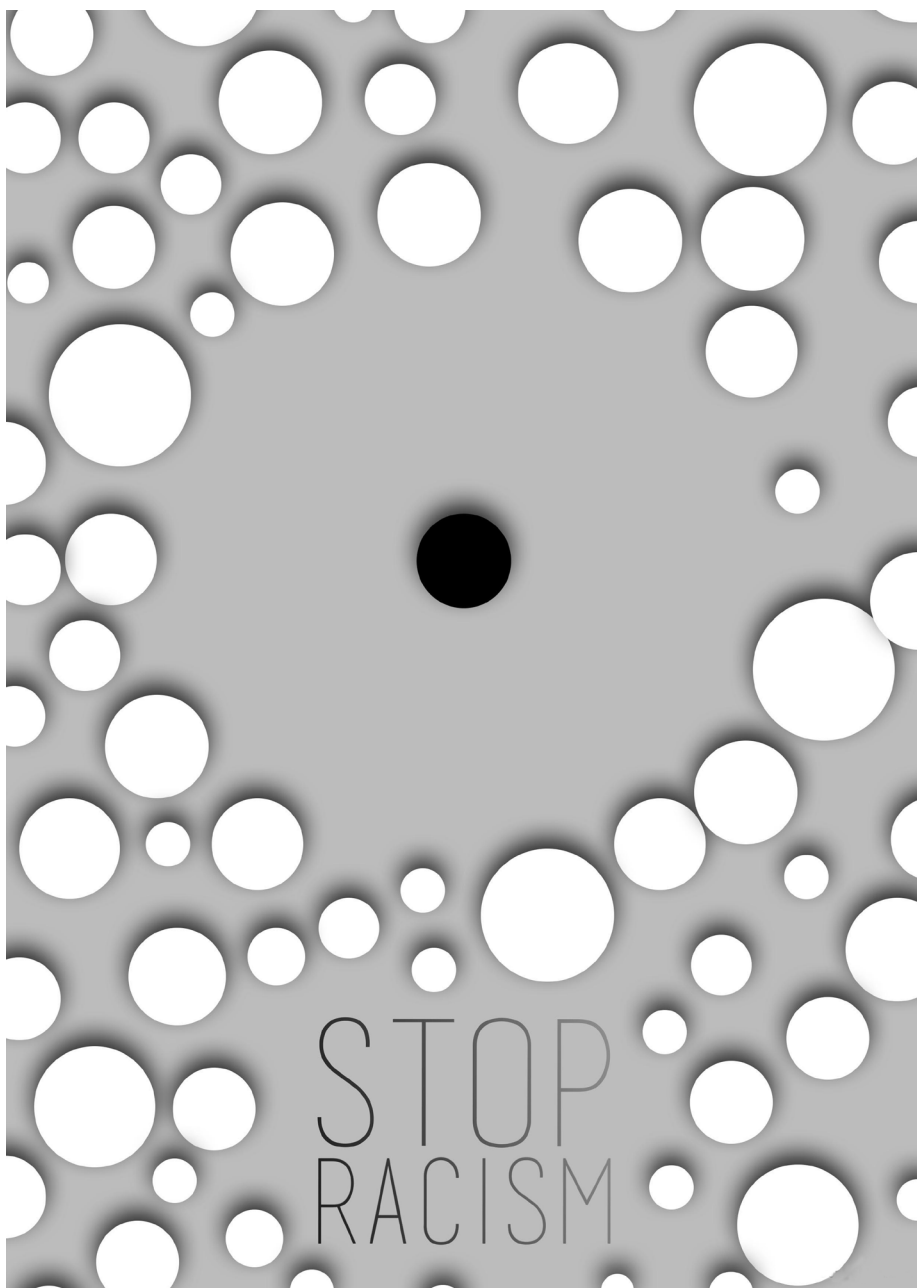

НАТАША ЛЕФКОВА
Класично сликарство

WALK A MILE IN THEIR SHOES

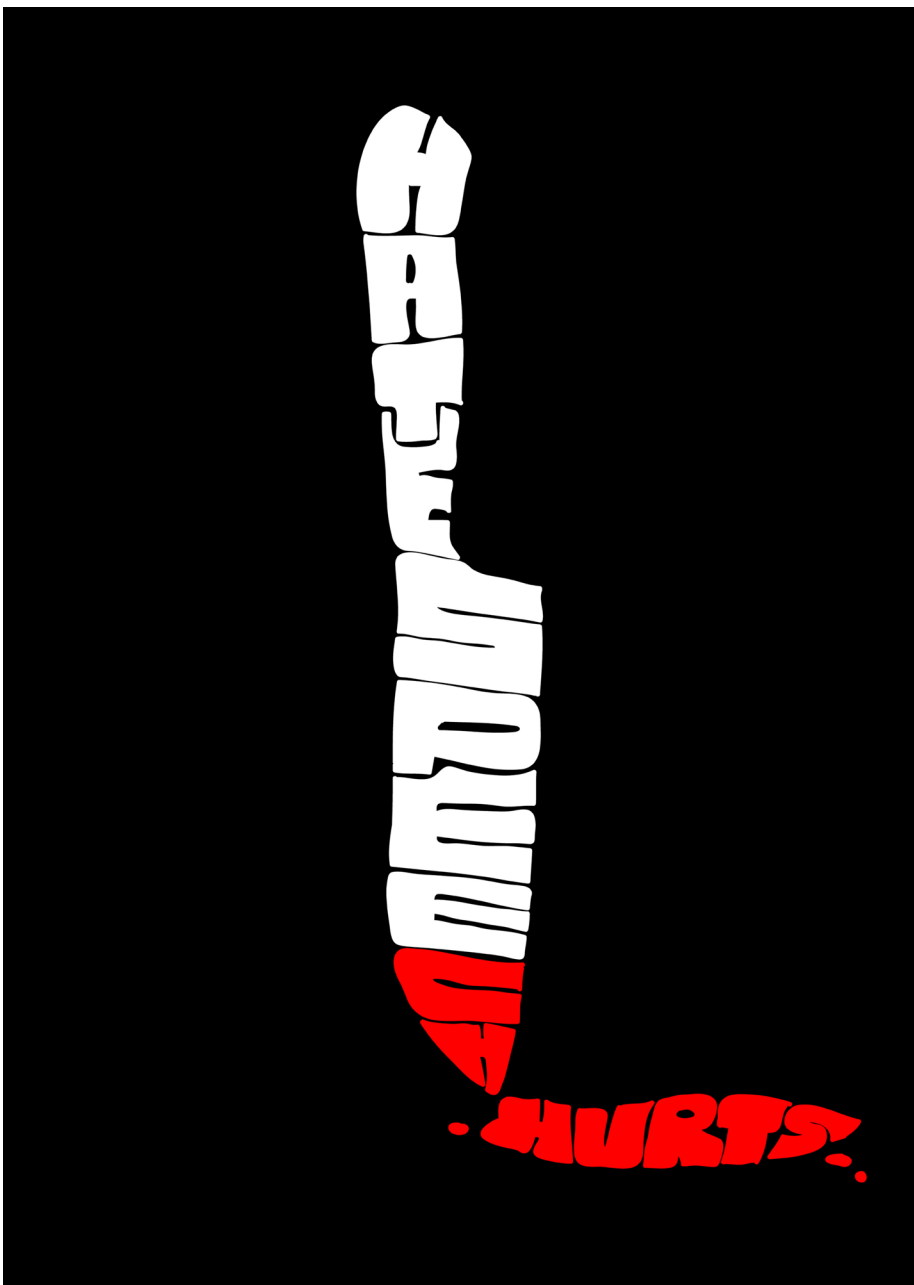
СЕРГЕЈ СМІЛКОВ
Вајарство

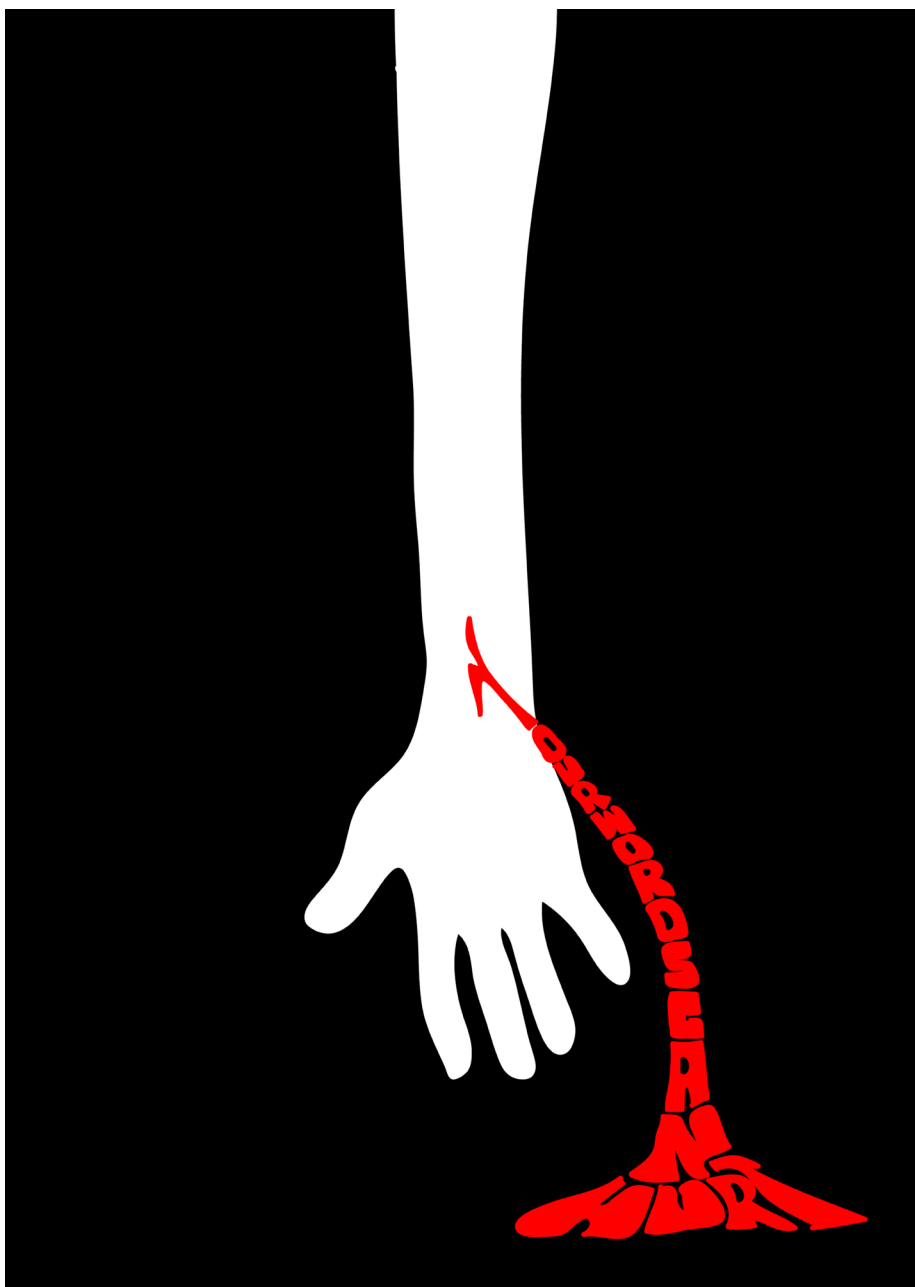
СЕРГЕЈ СМІЛКОВ
Вајарство

Censoring
literature
is
like
~~burying it.~~

ТЕОДОРА ЃОРЃИЕВА
Класично сликарство

ТЕОДОРА ЃОРЃИЕВА
Класично сликарство

ТЕОДОРА ГОРГИЕВА
Класично сликарство

[REDACTED]

Every censored book looks the same.

ТЕОДОРА ЃОРЃИЕВА
Класично сликарство